

Raport sumar privind implementarea proiectului “Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova”

**Perioada de raportare
martie 2016 – martie 2024**

**Prezentat de GIZ
Februarie 2024
Chișinău, Republica Moldova**

Proiectul MSPL este co-finanțat de:

În cooperare cu

MINISTERUL INFRASTRUCTURII
ȘI DEZVOLTĂRII REGIONALE

Conținut

Acronime și abrevieri	3
1. Sumar executiv	4
2. Contextul proiectului	7
2.1. Informația de bază	7
2.2. Sinergii cu alte proiecte și finanțatori	8
3. Trecerea în revistă a realizării obiectivelor proiectului	9
3.1. Atingerea obiectivului general al proiectului	9
3.2. Realizarea obiectivelor specifice ale proiectului.....	10
3.2.1. Obiectivul specific A	10
3.2.2. Obiectivul specific B	11
3.2.3. Obiectivul specific C.....	11
3.2.4. Obiectivul specific D.....	11
3.2.5. Obiectivul specific E	12
4. Activități principale în perioada de implementare a proiectului	13
4.1. Obiectivul specific A.....	13
4.2. Obiectivul specific B.....	14
4.3. Obiectivul specific C	15
4.4. Obiectivul specific D	17
4.5. Obiectivul specific E.....	19
5. Asigurarea durabilității măsurilor/intervențiilor	20
6. Principalele provocări și oportunități.....	22
7. Lecții învățate și recomandări	23
8. Comunicare și vizibilitate.....	25
Anexa 1. Realizarea indicatorilor (la data de 22.02.2024).....	28
Anexa 2. Lista proiectelor AAC si EE finanțate de UE	34
Anexa 3. Lista Instruirilor elaborate, pilotate și instituționalizate	36
Anexa 4. Harta proiectelor implementate de organizațiile societății civile.....	37
Anexa 5. Articole media și link-uri la evenimentele proiectului, 2023	38

Acronime și abrevieri

AAC	Aprovizionare cu apă și canalizare
AAP	Academia de Administrare Publică
ADR	Agenția de Dezvoltare Regională
AF	Acord de finanțare
AMAC	Asociația Moldova Apă-Canal
APL	Administrația Publică Locală
BMZ	Ministerul Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare
CCI	Camera de Comerț și Industrie
CDL	Comitet director local
CLC	Comitet Local de Cetățeni
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
COVID-19	SARS-CoV-2 (2019-nCoV) Coronavirus
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
DRL	Drumuri regionale și locale
EE	Eficiență energetică
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltarea Regională
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH)
MADRM	(fostul) Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
MBR	Monitorizare bazată pe rezultate
MDL	Leu moldovenesc
MDS	Managementul deșeurilor solide
MIDR	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale
MM	Ministerul Mediului
MSPL	Modernizarea serviciilor publice locale
OSC	Organizațiile societății civile
PFV	Panou fotovoltaic
PRS	Program regional sectorial
PSP	Proiect de servicii publice
RD	Regiune de dezvoltare
SDR	Strategie de dezvoltare regională
SNDR	Strategie națională de dezvoltare regională
UE	Uniunea Europeană
UIPM	Unitatea de Implementare a Proiectelor în domeniul Mediului
UTA Găgăuzia	Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia
UTM	Universitatea Tehnică a Moldovei

1. Sumar executiv

Titlul proiectului	Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova (MSPL)
Durata proiectului și perioada de raportare	Martie 2016 – Martie 2024
Obiectivul general al proiectului	Îmbunătățirea condițiilor-cadru pentru o implementare orientată către cetățeni a politicii de dezvoltare regională în sectoarele prioritare de prestare a serviciilor publice locale.
Rezultate / obiective specifice	<p>A. Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR)¹ stabilește un cadru coerent pentru implementarea eficientă a politicii naționale de dezvoltare regională în sectoarele prioritare;</p> <p>B. Capacitățile de planificare, coordonare și implementare ale CRD-urilor și APL-urilor partenere sunt îmbunătățite;</p> <p>C. ADR-urile sunt capabile să implementeze proiecte de servicii publice elaborate în cadrul programelor regionale sectoriale;</p> <p>D. Reprezentanții raioanelor, municipiilor și ai prestatorilor de servicii locale beneficiază de module de instruire orientate spre cerere, oferite de organizațiile guvernamentale și neguvernamentale pentru modernizarea serviciilor publice locale în sectoarele prioritare;</p> <p>E. Societatea civilă participă în proiecte publice.</p>
Partenerii, părțile interesate și grupurile țintă ale proiectului	<p>Grupul țintă al măsurii de implementare sunt cetățenii din APL-urile selectate din patru Regiuni de Dezvoltare: Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia.</p> <p>Partenerii-cheie ai proiectului sunt: MIDR, MM, CRD-urile, ADR-urile și APL-urile din regiunile menționate anterior, OSC-urile, AAP, UTM, AMAC, AEE și CCI.</p>
Principalele realizări în perioada de implementare	<p>Rezultatul A:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2 Strategii naționale de dezvoltare regională (SNDR) elaborate în mod participativ (2016 - 2020, 2022 - 2028); • Elaborarea unei noi paradigme privind DR și modificări ale Legii privind dezvoltarea regională aprobate de Guvern; • Programul național privind polii de creștere aprobat de Guvern; • Manualul operațional al FNDR revizuit și aprobat de CNCDR; • 3 reglementări pentru gestionarea deșeurilor specifice (vehicule scoase din uz, anvelope uzate și uleiuri uzate) și ghidurile aferente aprobate de Guvern; • Capacitățile instituțiilor din regiuni de a planifica și coordona acțiunile în caz de criză și situații de urgență îmbunătățite. <p>Rezultatul B:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 8 comisii sectoriale regionale în 4 RD (Nord, Centru, Sud, UTA Găgăuzia), create și abilitate să acționeze în vederea implementării strategiilor de dezvoltare regională specifice fiecărui sector; • 3 programe sectoriale (pentru AAC, EE și DRL) și o serie de proiecte aferente au fost elaborate pentru Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia; • 25 de planuri de dezvoltare locală ale celor 25 Autorități Publice Locale partenere au fost elaborate în mod participativ.

¹ Urmare a aprobării noului Guvern în august 2021, a fost aprobată o nouă structură a Guvernului. În conformitate cu aceasta, principalul partener al proiectului, fostul Minister al Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM) a fost divizat în trei ministere. Actualul partener politic al proiectului este Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR). În scopul prezentului raport, se utilizează abrevierea MIDR.

	<p>Rezultatul C:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 7 proiecte-pilot în domeniul AAC, EE și MDS finanțate din fonduri germane, elvețiene și românești au fost finalizate; • 18 proiecte de AAC și EE finanțate de UE implementate în parteneriat cu ADR-urile din Nord, Centru și Sud. <p>Rezultatul D:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 23 de module de instruire în domeniul modernizării serviciilor publice locale au fost elaborate și livrate de către Academia/Institutul de Administrare Publică, Asociația "Moldova Apa-Canal", Camera de Comerț și Industrie și Universitatea Tehnică a Moldovei; • 3289 reprezentanți ai administrației publice centrale și locale, furnizori de servicii, cu capacități sporite; • 9 operatori de apă cu capacități sporite și dotare tehnică îmbunătățită; • Managerii energetici din localitățile-țintă cu capacități consolidate de planificare, implementare și monitorizare a sistemelor de management energetic; • IAP și UTM au introdus un sistem de management al calității pentru livrarea instruirilor. <p>Rezultatul E:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 13956 de cetățeni implicați în proiecte și procese la scară mică pentru a îmbunătăți serviciile publice locale în domeniul AAC, MDS, EE și activități de promovare a protecției mediului și a climei; • 18 comitete locale ale cetățenilor au fost înființate și au monitorizat procesul de achiziție, construcție și implementare a 18 proiecte de infrastructură pentru îmbunătățirea serviciilor publice locale.
<p>Principalele provocări în perioada raportată</p>	<p>Provocări de ordin general:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Schimbările în Guvern, în special în anii 2018 - 2020, au dus la comasarea structurii de dezvoltare regională cu alte unități, schimbări frecvente la nivelul ministerelor; • Pandemia COVID-19 a constituit o provocare majoră pentru implementarea proiectului și a avut un impact asupra calendarului activităților; • Situația regională cauzată de războiul din Ucraina și de criza energetică. <p>Provocări în implementarea proiectelor de infrastructură:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Capacitățile reduse ale companiilor locale de a proiecta și implementa lucrări de construcție; - Resurse financiare și umane limitate în cadrul APL pentru un angajament și o contribuție eficientă la măsurile de infrastructură; - Probleme legate de supravegherea calității lucrărilor de construcție; - Prețurile în creștere pentru materialele și echipamentele de construcție și necesitățile de acceptare a volumelor de lucrări suplimentare obligatorii; - Războiul din Ucraina și includerea Federației Ruse și a Belarusului în lista țărilor furnizoare de materiale supuse sancțiunilor.

Bugetul proiectului, inclusiv cofinanțarea	Bugetul proiectului se ridică la 66,9 milioane de euro.		
	Donator	Suma, EUR	Perioada de implementare
	Guvernul Germaniei	10,951,890	Martie 2016 – Iunie 2023
	Guvernul Suediei	3,530,778	Noiembrie 2016 – Decembrie 2018
	Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare	3,899,050	Martie 2016 – Decembrie 2019
	Guvernul României	179,637	Martie 2016 – Iunie 2018
	Acțiunile finanțate de UE, implementate în sinergie cu MSPL:		
	Planificare regională	171,199	Martie 2016 – Septembrie 2017
	Etapa de proiectare pentru infrastructură	3,500,000	Septembrie 2017 – Decembrie 2019
	Construirea infrastructurii AAC și EE	39,800,000	Decembrie 2017 – Martie 2024
Abilitarea Cetățenilor	4,900,000	Ianuarie 2019 – Decembrie 2021	

2. Contextul proiectului

2.1. Informația de bază

Începând cu anul 2010, GIZ implementează proiectul „Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova” (MSPL), sub egida Ministerului Federal German pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (BMZ). La începutul anului 2016 a fost lansată implementarea fazei II a proiectului MSPL. Proiectul se bazează pe rezultatele primei faze (2010-2015).

Obiectivul proiectului a fost: îmbunătățirea condițiilor-cadru pentru o implementare orientată către cetățeni a politicii de dezvoltare regională în sectoarele prioritare de prestare a serviciilor publice locale. Asistența tehnică a proiectului a fost finanțată de Ministerul Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ), Uniunea Europeană și Suedia. Proiectul a oferit sprijin la nivel de politici pentru MIDR și la nivel regional pentru ADR-uri și CRD-uri în trei sectoare prioritare: aprovizionarea cu apă și canalizare (AAC), eficiența energetică în clădirile publice (EE) și managementul deșeurilor solide (MDS).

Asistența tehnică a fost complementată de acțiuni finanțate de UE:

- Elaborarea proiectelor tehnice și a documentației de licitație pentru lucrările de construcție a proiectelor selectate de aprovizionare cu apă și canalizare și de eficiență energetică în trei regiuni de dezvoltare ale Republicii Moldova (2017-2019),
- Construcția infrastructurii de aprovizionare cu apă și canalizare și eficiența energetică în clădirile publice (2017-2024) și
- Abilitarea cetățenilor în Republica Moldova (2019-2021).

De asemenea, investițiile în infrastructura din localitățile partenere, inițiate în prima fază a proiectului cu sprijinul guvernelor Germaniei, Elveției și României, au fost finalizate cu succes în cea de-a doua fază.

Proiectul MSPL a fost structurat în jurul a cinci obiective specifice:

- A. MIDR stabilește un cadru coerent pentru implementarea eficientă a politicii naționale de dezvoltare regională în sectoarele prioritare;
- B. Capacitățile CRD-urilor și ale APL-urilor partenere privind planificarea, coordonarea și implementarea sunt îmbunătățite;
- C. ADR-urile sunt capacitate pentru a implementa proiectele de servicii publice elaborate în cadrul programelor regional sectoriale;
- D. Reprezentanții raioanelor, municipalităților și furnizorilor locali de servicii beneficiază de cursuri orientate spre cerere pentru modernizarea serviciilor publice locale în sectoarele prioritare;
- E. Societatea civilă participă în proiecte publice.

Obiectivele specifice B, D și E ale proiectului au fost realizate integral până la sfârșitul lunii decembrie 2021. Obiectivul specific A a fost finalizat în 2023 prin implementarea pachetului de sprijin pentru creșterea capacităților instituțiilor din regiuni de a planifica, adapta la realitate și coordona acțiunile în situații de criză și de urgență, inclusiv a sprijinului acordat refugiaților ca urmare a războiului din Ucraina. Obiectivul specific C este atins în totalitate în 2024.

În perioada 2022 - 2024, accentul de bază a fost pus pe continuarea sprijinului acordat instituțiilor partenere (ADR) și beneficiarilor (APL) în implementarea proiectelor de servicii publice (PSP) finanțate de UE în domeniul AAC și EE; organizarea procedurii de predare-primire și acceptare a investițiilor în proprietatea APL și aprobarea planurilor de durabilitate. De asemenea, au fost efectuate audituri energetice pentru proiectele de EE și sondaje de opinie privind gradul de satisfacție atât pentru proiectele AAC, cât și pentru cele de EE, pentru a demonstra indicatorii și rezultatele obținute.

Pandemia COVID a avut un impact asupra implementării proiectului, în special în ceea ce privește asistența de consultanță acordată partenerilor și implementarea inițiativelor de dezvoltare a capacităților. De asemenea, războiul recent din Ucraina și politicile de sancționare a Rusiei și a Belarusului privind echipamentele și materialele de construcție, a dus la împiedicarea implementării în termen a măsurilor de infrastructură. Din cauza provocărilor întâmpinate, implementarea proiectului a fost extinsă de mai multe ori până la sfârșitul lunii martie 2024.

Proiectul a aplicat în mod consecvent o abordare la mai multe niveluri și cu mai multe părți interesate pentru a îmbunătăți condițiile-cadru în vederea modernizării serviciilor publice locale în sectoarele prioritare. Măsurile de îmbunătățire a prestării de servicii locale au făcut parte dintr-o abordare cuprinzătoare bazată pe cinci piloni pentru dezvoltarea capacităților în (i) stabilirea unor proceduri integrate de planificare locală, (ii) promovarea cooperării inter-municipale, (iii) sprijinirea instituționalizării unor cursuri de formare și educație adaptate pentru operatorii de servicii și autoritățile locale și (iv) implementarea unor politici de sensibilizare și mobilizare a cetățenilor. Implementarea proiectelor de infrastructură din fondurile UE, Fondul german de dezvoltare regională și fondurile alocate de Guvernele Elveției și României a reprezentat cel de-al cincilea element (v) al abordării. Pentru punerea în aplicare a măsurilor de investiții, au fost utilizate, în măsura în care a fost posibil, sistemele partenerilor, evitându-se astfel crearea unor structuri de implementare paralele.

Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale a fost principalul partener politic al proiectului. În timpul implementării proiectului, din cauza reformei administrației publice și a schimbărilor de guverne, portofoliul de dezvoltare regională a fost în responsabilitatea diferitelor ministere. Totuși, structurile regionale responsabile de implementarea politicii de dezvoltare regională - agențiile de dezvoltare regională și consiliile regionale pentru dezvoltare - au rămas neschimbate.

În 2021, proiectul a fost supus unei evaluări externe efectuate de către Unitatea Centrală de Evaluare a Proiectelor de la sediul GIZ. Evaluarea a urmat o abordare bazată pe modelul de rezultate reconstruit al proiectului și pe o Teorie a schimbării explicită. Evaluarea a fost construită pe o triangulare a metodelor, surselor, punctelor de vedere interne și externe, precum și a constatărilor, pentru a spori validitatea și fiabilitatea constatărilor evaluării și pentru a face posibilă analiza proiectului și a contextului acestuia din diferite perspective. Evaluarea s-a axat în mare măsură pe metodele calitative de colectare a datelor - interviuri individuale și de grup deschise și semi-structurate și ateliere de lucru, dar și pe analiza documentelor proiectului și a datelor secundare. Proiectul a fost evaluat pe baza criteriilor OCDE/CAD de relevanță, coerență, eficacitate, impact, durabilitate și eficiență. Evaluarea generală a proiectului a fost de 88 de puncte din 100.

2.2. Sinergii cu alte proiecte și finanțatori

Pe parcursul perioadei de implementare a proiectului, a fost asigurată colaborarea și sinergia cu alte proiecte implementate atât de GIZ, cât și de alți parteneri de dezvoltare.

Astfel, proiectul a cooperat în strânsă legătură cu două proiecte regionale GIZ finanțate în cadrul Fondului regional pentru reforma administrației publice al Parteneriatului Estic. Proiectul regional "*Consolidarea rețelelor de instituții de formare a funcționarilor publici*" a sprijinit funcționarii publici de la AAP și Cancelaria de Stat prin intermediul schimbului regulat de expertiză și al dezvoltării capacităților specifice în elaborarea unor abordări moderne de formare. În același timp, au fost asigurate sinergii cu proiectul fondului regional GIZ "*E-Guvernare II pentru procese administrative transparente și orientate către cetățeni*", iar MIDR și ADR-urile au fost sprijinite în modernizarea bazei de date a proiectelor de investiții.

De asemenea, a avut loc un transfer de cunoștințe și o sinergie cu noul proiect GIZ "*Întreprinderi și comune puternice pentru Moldova*", care este, de asemenea, parte a programului UE "*EU4Moldova*:"

Comunități locale”, implementat în comun de către GIZ, Agenția Austriacă pentru Dezvoltare și Fondul de Solidaritate al Poloniei.

Cooperarea a fost sprijinită, de asemenea, prin următoarele proiecte finanțate de UE:

- *Suport pentru modernizarea sectorului energetic în Republica Moldova (STARS)*, în scopul organizării unei serii de ateliere regionale tematice pentru reprezentanții APL, cu accent pe managerii energetici locali;
- *Asistența tehnică pentru integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național de dezvoltare regională*, care a contribuit la capacitatea ADR pentru a gestiona procesele de dezvoltare regională în cadrul național de dezvoltare regională;
- *Asistența tehnică pentru sprijinirea dezvoltării organizațiilor societății civile în Republica Moldova*, privind schimbul de cunoștințe și dezvoltarea capacităților OSC-urilor.

În sprijinul implementării în continuare a Programului Național “Poli de Creștere”, a fost stabilită colaborarea cu UE/PNUD “*EU4Moldova: Regiuni focale*”, cu Polish aid și Fondul de Solidaritate.

În scopul creșterii vizibilității și extinderii acțiunilor susținute de UE, pe parcursul anilor, proiectul a colaborat cu proiectele finanțate de UE “*Comunicare strategică și suport pentru mass-media în Republica Moldova*” (StratCom), “*Comunicarea și vizibilitatea asistenței UE în cadrul Programului anual de acțiuni*”, “*Vizibilitatea UE și asistența UE în Republica Moldova*”, “*Vizibilitatea UE și diplomația publică în Republica Moldova în 2024*”.

În același timp, a existat o cooperare strânsă cu BEI și BERD în acordarea sprijinului pentru MADRM în implementarea acordului financiar încheiat între BEI și Guvernul Republicii Moldova pentru dezvoltarea infrastructurii de bază de management integrat al deșeurilor. Această cooperare s-a bazat pe studii de fezabilitate, elaborate anterior cu sprijinul proiectului.

3. Trecerea în revistă a realizării obiectivelor proiectului

3.1. Atingerea obiectivului general al proiectului

Obiectivul proiectului de a îmbunătăți condițiile-cadru pentru o implementare orientată către cetățeni a politicii de dezvoltare regională în sectoarele prioritare de furnizare a serviciilor publice locale a fost atins.

Astfel, *indicatorul 1* al obiectivului de proiect, și anume că 75% din beneficiari (APL parteneri, reprezentate de consiliile locale) și 75% din părțile interesate implicate (membrii CRD și ADR) sunt satisfăcuți de procesele de planificare și implementare a măsurilor de investiții în infrastructură în sectoarele prioritare de prestare a serviciilor publice locale, a fost demonstrat și realizat în 2021. Pe baza rezultatelor sondajului reprezentativ efectuat în 2021 de către compania contractată extern în rândul a 238 de respondenți, 86,9% din APL beneficiare și 85,1% din părțile interesate implicate au fost satisfăcute de procesele de planificare și implementare, inclusiv 75,7% din totalul respondenților fiind foarte satisfăcuți. Respondenții au fost reprezentanți ai 52 de APL (acoperind în totalitate toate cele 18 proiecte de infrastructură (C.1) și cele 7 proiecte pilot (C.2)), precum și 8 instituții ale părților interesate din toate cele 4 Regiuni de Dezvoltare (4 ADR, 4 CRD).

Cu privire la *indicatorul 2* al obiectivului de proiect, în 2023, CRD Nord (Decizia nr. 4 din 14.09.2023), Centru (Decizia nr. 03-03 din 07.09.2023) și Sud (Decizia nr. 02/04 din 20.09.2023) au confirmat în ședințele lor implementarea a 18 proiecte de infrastructură într-un mod participativ și cu respectarea dimensiunii de gen.

În ceea ce privește *indicatorul 3* al obiectivului de proiect, valoarea țintită (creștere cu 465%) a finanțării măsurilor de investiții pentru îmbunătățirea furnizării de servicii în sectoarele prioritare, acordate din fonduri naționale și de donatori internaționali, a fost atinsă în 2020 și a reprezentat

494% (140 milioane de euro) și a crescut ușor în 2021, ajungând la 528% (150 milioane de euro). Acest indicator nu a fost monitorizat în continuare.

3.2. Realizarea obiectivelor specifice ale proiectului

În timpul celei de-a doua etape de implementare, proiectul, în cooperare cu partenerii săi, a depus eforturi comune pentru a obține rezultatele stabilite pe baza celor cinci obiective specifice. O informație generală privind stadiul indicatorilor în conformitate cu Cadrul logic al proiectului este disponibilă în Anexa 1.

3.2.1. Obiectivul specific A

Obiectivul specific A prevede ca MIDR să stabilească un cadru coerent pentru implementarea eficientă a politicii naționale de dezvoltare regională în sectoarele prioritare. În realizarea acestui obiectiv, indicatorii conveniți au fost îndepliniți, după cum urmează:

Indicatorul A.1 se referă la pregătirea participativă a două strategii naționale de dezvoltare regională (SNDR) și aprobarea acestora de către CNCDR.

Acest indicator a fost atins în 2021, cu două Strategii Naționale pentru Dezvoltare Regională (SNDR) - pentru anii 2016-2020 și 2022-2028 - elaborate în mod participativ. În plus, a fost acordat suport metodologic Regiunilor de Dezvoltare Nord, Centru, Sud și Găgăuzia în elaborarea Strategiilor de Dezvoltare Regională și a Programelor Operaționale Regionale pentru perioadele corespunzătoare.

Indicatorul A.2 măsoară armonizarea elementelor legale și de reglementare ale arhitecturii de dezvoltare regională cu AA UE.

În acest sens, proiectul a sprijinit MADRM/MIDR în elaborarea și/sau modificarea următoarelor documente normative și legislative:

- Noua paradigmă privind Dezvoltarea Regională, aprobată de CNCDR;
- Amendamente la Legea privind dezvoltarea regională, aprobate de Guvern și Parlament;
- Programul național privind polii de creștere, aprobat de Guvern;
- Manualul operațional al FNDR, aprobat de CNCDR;
- 3 regulamente pentru gestionarea deșeurilor specifice (vehicule scoase din uz, anvelope uzate și uleiuri uzate) și liniile directe aferente, aprobate de Guvern.

În plus, în 2022, ADR-urile Nord, Centru și UTA Găgăuzia au primit sprijin pentru creșterea capacităților instituțiilor din regiuni de a planifica, adapta la realitate și coordona acțiunile în caz de criză și situații de urgență, inclusiv în sprijinul actualei crize a refugiaților ca urmare a războiului din Ucraina. În cadrul acestei acțiuni, ADR Nord a elaborat un raport de constatare privind identificarea și integrarea specializării inteligente în regiune.

Indicatorul A.3 include un sistem de monitorizare a impactului adoptat de consiliile de dezvoltare naționale și regionale pentru a ghida implementarea strategiilor de dezvoltare regională.

Acest indicator a fost atins în 2021, odată cu aprobarea următoarelor documente:

- Ghidul privind monitorizarea bazată pe rezultate pentru SNDR și SDR a fost aprobat de MARDE în 2018;
- Ghidul privind monitorizarea și evaluarea implementării proiectelor de dezvoltare rurală a fost aprobat de MIRD în 2021;
- Conceptul de Bază de date pentru proiectele de dezvoltare regională aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 83 din 26 mai 2021. Pe baza acestora, a fost elaborat proiectul specificațiilor tehnice.

3.2.2. Obiectivul specific B

Obiectivul specific B se referă la îmbunătățirea capacităților CRD-urilor și ale APL-urilor partenere privind planificarea, coordonarea și implementarea acțiunilor.

Indicatorul B.1 măsoară raportarea anuală a Comisiilor Regionale Sectoriale către Consiliile Regionale pentru Dezvoltare (CRD) cu privire la punerea în aplicare specifică sectorului a strategiilor de dezvoltare regională în cel puțin două sectoare (AAC și MDS).

Acest indicator a fost atins în 2021 și a inclus crearea a 8 comisii regionale sectoriale în 4 RD (Nord, Centru, Sud, UTA Găgăuzia), abilitate să acționeze în implementarea sectorială a Strategiilor de Dezvoltare Regională.

Indicatorul B.2 se concentrează pe dezvoltarea a trei propuneri de proiecte bazate pe programele sectoriale regionale pentru sectoarele AAC, EE și drumuri regionale / locale (DRL) pentru regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia.

Acest indicator a fost atins în 2021 și a dus la elaborarea a 3 programe sectoriale (pentru AAC, EE și DRL) și a proiectelor aferente elaborate pentru Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia. În conformitate cu aceasta, 3 propuneri de proiecte prioritare au fost convenite de toate părțile interesate.

Indicatorul B.3 măsoară numărul de planuri locale de dezvoltare participativă pregătite de 25 de APL-uri partenere care reflectă prioritățile strategiilor de dezvoltare regională în cel puțin un sector (AAC sau EE).

Acest indicator a fost atins în 2019 ca urmare a elaborării și aprobării de către consiliile locale a documentelor de planificare locală pentru acele APL-uri de nivelul I și II care au beneficiat de măsuri de investiții, ca sprijin complementar bazat pe abordarea pe cinci piloni.

3.2.3. Obiectivul specific C

Obiectivul specific C prevede că capacitățile ADR-urilor sunt sporite pentru a implementa proiectele de servicii publice elaborate în cadrul Programelor Regionale Sectoriale.

Indicatorul C.1 măsoară implementarea transparentă a 18 măsuri de infrastructură publică în AAC și EE în RD Nord, Centru și Sud finanțate de UE.

În urma intervenției, 10 proiecte în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare și 8 proiecte în domeniul eficienței energetice au fost implementate în mod transparent de către ADR-urile Nord, Centru și Sud, finalizate în 2024. Lista proiectelor finanțate de UE pe regiuni de dezvoltare este disponibilă în Anexa 2.

Indicatorul C.2 se referă la implementarea transparentă a șapte proiecte pilot în domeniile AAC, EE și MDS în RD Nord, Centru și Sud.

Acest indicator a fost atins în 2019 prin finalizarea implementării a 7 proiecte pilot în regiunile menționate mai sus, cu fonduri de investiții combinate din partea guvernelor Germaniei, Elveției și României.

3.2.4. Obiectivul specific D

Obiectivul specific D prevede că reprezentanții raioanelor, municipiilor și furnizorilor locali de servicii beneficiază de cursuri de instruire orientate spre cerere pentru modernizarea serviciilor publice locale în sectoarele prioritare, oferite de către organizații guvernamentale și neguvernamentale.

Indicatorul D.1 arată că instituțiile de formare guvernamentale și neguvernamentale includ 21 de module de formare privind modernizarea serviciilor municipale în programele lor în conformitate cu cerințele instituției competente respective.

Acest indicator a fost atins în 2021, implicând elaborarea, pilotarea, implementarea și instituționalizarea a 23 de module de formare legate de auditul energetic al clădirilor publice, managementul serviciilor publice locale (cu UTM), managerii energetici (împreună cu Camera de Comerț și Industrie), precum și managementul elaborării proiectelor, planificarea strategică, dezvoltarea regională și rolul CRD și altele (cu IAP).

Lista completă a cursurilor de formare elaborate este disponibilă în anexa 3.

Indicatorul D.2 se referă la evaluarea de către participanți a modulelor de instruire oferite. Scopul este ca cel puțin 80% dintre participanți să evalueze modulele de instruire ca fiind utile în contextul lor de lucru. Acest indicator a fost atins în 2021.

Pe parcursul implementării proiectului, 3.289 de participanți (63,7% dintre aceștia fiind femei) din administrațiile publice locale, ADR-uri, CRD-uri, companii/operatori de servicii publice și ministere au luat parte la modulele de formare. Satisfacția participanților față de modulele de formare oferite a fost apreciată pozitiv: 67,6% dintre participanți au fost pe deplin de acord, iar 28,6% dintre participanți au fost de acord cu afirmația: *“Modulul de formare a fost util pentru contextul meu de lucru”*. Ca urmare, 96,2% dintre participanți au considerat că modulele de formare oferite sunt utile pentru activitatea lor.

Indicatorul D.3 măsoară implementarea unui sistem de management al calității pentru furnizarea de instruire în două instituții de formare, IAP și UTM. Acest indicator a fost atins în 2021.

Proiectul a sprijinit Centrul de Formare Continuă al UTM în implementarea unei serii de elemente esențiale ale unui sistem de management al calității conform standardului ISO 21001. De asemenea, IAP a primit sprijin în dezvoltarea strategiei de comunicare, pe lângă sistemul de management al calității conform standardului ISO 21001 implementat anterior.

3.2.5. *Obiectivul specific E*

Obiectivul general de abilitare a cetățenilor prin participarea constructivă a OSC-urilor în procesele decizionale locale, regionale și naționale, chiar dacă s-a confruntat cu provocările legate de pandemia COVID-19, a fost atins în timpul implementării proiectului, în 2021.

Indicatorul E.1 presupune faptul că 5.000 de cetățeni implementează proiecte de îmbunătățire a serviciilor municipale în sectoarele AAC, EE și MDS sau activități de promovare a protecției mediului și a climei.

Pe parcursul implementării proiectului, 1205 cetățeni au participat la activități de supraveghere legate de implementarea lucrărilor de construcție; 2167 de cetățeni au participat la planificarea serviciilor de planificare locală; 6825 de cetățeni au fost informați despre planificarea participativă. În total, 13956 de cetățeni au fost implicați în proiecte și procese la scară mică pentru a îmbunătăți serviciile publice locale în domeniul AAC, MDS, EE, precum și în activități de promovare a protecției mediului și a climei.

În timp ce valoarea indicatorului realizat a depășit cifra țintă planificată, trebuie remarcat faptul că indicatorul a fost în corelație directă cu indicatorii Acțiunii OSC finanțată de UE privind participarea cetățenilor la planificarea și supravegherea proiectelor de infrastructură, precum și activitățile de sensibilizare pentru servicii locale durabile în cadrul proiectelor locale implementate de OSC-urii.

Harta proiectelor implementate de OSC-uri este disponibilă în Anexa 4.

Indicatorul E.2 are ca scop să arate că 18 comitete locale de cetățeni (CLC) monitorizează achizițiile, construcția și implementarea a 18 măsuri de infrastructură finanțate de UE pentru îmbunătățirea serviciilor publice locale, menționate mai sus. Acest indicator a fost atins în 2021.

CLC-urile înființate au acționat din etapa inițială de proiectare a măsurilor de infrastructură, apoi în timpul lucrărilor de construcție: participarea la comitetele directoare locale (CDL), monitorizarea implementării proiectelor de investiții, implementarea contractelor companiilor de construcții; și până la ultimele procese de predare-primire a investiției finale și evenimente de inaugurare în fiecare dintre localitățile vizate. CLC-urile din cele 10 localități WSS au fost, de asemenea, angajate în activități de încurajare a racordărilor individuale la infrastructura de apă și canalizare.

4. Activități principale în perioada de implementare a proiectului

4.1. Obiectivul specific A:

Obiectivul specific A prevede ca MIDR să stabilească un cadru coerent pentru implementarea eficientă a politicii naționale de dezvoltare regională în sectoarele prioritare.

Pe parcursul perioadei de implementare, proiectul a sprijinit MADRM/MIDR și ADR-urile în elaborarea și promovarea spre aprobare a următoarelor documente cheie de politici și reglementări în domeniul dezvoltării regionale:

- *Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru 2016-2020*, aprobată de Guvern și Parlament în 2016. În același timp, ADR Nord, Centru și Sud, precum și nou creată RD Găgăuzia au fost sprijinite în elaborarea SDR-urilor lor, aliniate la obiectivele și prevederile SNDR;
- *Ghidul privind sistemul de monitorizare bazat pe rezultate în implementarea SNDR și SDR*, aprobat prin ordinul MADRM în 2018;
- *Cadrul conceptual pentru noua paradigmă de dezvoltare regională* a fost elaborat în 2018-19, aprobat de CNCDR în 2020;
- *Amendamentele la Legea privind Dezvoltarea Regională* au fost elaborate și aprobate de Guvern în 2020, fiind acceptate de Parlament în 2021;
- Un nou *Regulament privind Apelul de Propuneri* și un *Manual Operațional* revizuit pentru FNDR au fost aprobate de MADRM și CNCDR în 2020;
- *Programul Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere pentru anii 2021-2027*, aprobat de Guvern în 2020, precum și elaborarea recomandărilor privind inițierea dezvoltării planurilor operaționale pentru polii de creștere, inclusiv inventarierea propunerilor de proiecte;
- *Ghidul privind monitorizarea și evaluarea implementării proiectelor de dezvoltare regională*, aprobat prin ordinul MADRM în 2021;
- *Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru perioada 2022-2028*, aprobată de Guvern în 2022, precum și suportul metodologic pentru ADR-uri în elaborarea *Programelor Operaționale Regionale*.

De asemenea, proiectul a sprijinit Ministerul Mediului în actualizarea studiului de fezabilitate elaborat anterior de GIZ MLPS, pe baza căruia a fost stabilită o foaie de parcurs pentru cadrul instituțional în pilotarea implementării unui sistem integrat de management al deșeurilor solide pentru Zona 5 (care include raioanele Călărași, Nisporeni și Ungheni) din Regiunea de Dezvoltare Centru. Totodată, în perioada 2021-2022, a fost acordat pachetul de suport Unității de Implementare a Proiectelor de Mediu din cadrul Ministerului pentru elaborarea, pilotarea și aprobarea a trei regulamente în

domeniul gestionării fluxurilor de deșeuri specifice (vehicule scoase din uz, anvelope uzate și uleiuri uzate).

În plus, proiectul a oferit asistență tehnică pentru:

- Comisia Parlamentară pentru Mediu și Dezvoltare Regională (în 2017-2018) cu privire la aspectele legate de orientarea strategică privind MDS, AAC, potențiala revizuire a paradigmei de dezvoltare regională, inclusiv sprijinul pentru dezvoltarea infrastructurii economice/de afaceri în regiuni și alte subiecte;
- MIRD și ADR-uri (în 2021) la elaborarea *raportului de documentare privind identificarea și integrarea soluțiilor de specializare inteligentă* în politica de dezvoltare regională;
- MIDR și ADR-uri în elaborarea unui *concept privind baza de date pentru proiecte de dezvoltare regională*, aprobat prin hotărâre de Guvern în 2021, preluat spre finanțare de către Fondul German de Studii și Competențe în Moldova;
- MIDR și ADR Nord (în 2022) la elaborarea *Programului de accelerare a dezvoltării municipiului Bălți*, aprobat de Consiliul Regional pentru Dezvoltare Nord;
- ADR Nord, Centru și Găgăuzia (în 2022) în vederea *creșterii capacității instituțiilor din aceste regiuni de a planifica, adapta la realitate și coordona acțiunile în caz de criză și situații de urgență* pe teritoriul Republicii Moldova. De asemenea, în perioada 2022-2023 au fost implementate două inițiative de către organizațiile societății civile în oferirea de suport informațional și psiho-social imediat și pe termen mediu pentru copiii, fetele/femeile refugiați din Ucraina și comunitățile gazdă din regiunile Nord și Sud.

4.2. Obiectivul specific B

Obiectivul specific B se referă la îmbunătățirea capacităților CRD-urilor și APL-urilor partenere de a planifica, coordona și implementa.

În realizarea *indicatorului B.1*, ca urmare a intervenției, spre sfârșitul anului 2021, au fost create și funcționale în total 8 comisii sectoriale regionale/grupuri de lucru în 4 RD (2 în RD Centru, 3 în RD Nord, 2 în RD Sud și 1 în RD Găgăuzia). Astfel, în RD Centru au fost create platforme de discuții în domeniul Dezvoltării Economice; în RD Nord au fost create grupuri de lucru în sectoarele AAC, Turism și Dezvoltare Urbană; în RD Sud au funcționat 2 comisii regionale sectoriale în domeniile ce țin de Dezvoltare Economică, Turism și Dezvoltare Urbană, și în AAC și Infrastructură; în RD Găgăuzia a fost creată comisia regională sectorială în domeniul AAC. Comisiile/grupurile de lucru s-au reunit în ședințe periodice și au discutat probleme sectoriale, au identificat prioritățile și oportunitățile de dezvoltare. Rapoartele sectoriale au fost documentate în procesele verbale ale ședințelor respective.

Indicatorul B.2 a fost atins în 2021 și a dus la elaborarea a 3 programe sectoriale (pentru AAC, EE și DRL) și a proiectelor aferente elaborate pentru Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia. În conformitate cu aceasta, 3 propuneri de proiecte prioritare derivate din sectorul AAC au fost agreate de toate părțile interesate implicate.

Indicatorul B.3 a fost atins în anul 2019 prin acordarea sprijinului pentru dezvoltare în mod participativ și aprobarea de către consiliile locale a 25 de planuri locale pentru APL-urile beneficiare ale proiectelor de infrastructură, după cum urmează:

- 6 capitole privind AAC din strategiile de dezvoltare socio-economică pentru APL nivelul II;
- 6 programe/planuri de acțiune în domeniul eficienței energetice în clădirile publice în conformitate cu metodologia Agenției pentru Eficiență Energetică;
- 9 planuri de dezvoltare locală pentru APL nivelul I;

- 4 capitole pentru sectoarele AAC și EE din planurile de dezvoltare locală pentru APL-urile partenere.

4.3. Obiectivul specific C

Obiectivul C conține două pachete de intervenție:

Indicatorul 1 a constat în implementarea în parteneriat cu ADR-urile Nord, Centru și Sud, în mod transparent, a 18 proiecte de servicii publice în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare și eficienței energetice în clădirile publice. Proiectele sunt finanțate de UE, cu suport complementar din partea Ministerului Federal pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ) al Germaniei și conțin două etape de implementare, inclusiv:

- Elaborarea documentației de proiectare tehnică și a documentației de licitație pentru lucrările de construcție (2017-2019);
- Implementarea lucrărilor de construcție (2017-2024).

Măsurile de infrastructură sunt însoțite de supravegherea Departamentului de Construcții GIZ și sunt sprijinite în mod complementar de către Guvernul german prin capacitarea operatorilor de apă parteneri și a administrației școlilor cu instruirii, softuri, furnizarea de echipament tehnic și de protecție.

Astfel, prima fază, cea de proiectare, a avut loc pentru toate proiectele în perioada 2017 - 2019. Cea de-a doua, a constat în achiziția și implementarea lucrărilor de construcție pentru 10 proiecte de apă și canalizare, care au fost finalizate în 2022, și pentru 8 proiecte de eficiență energetică, finalizate în 2024 (a se vedea lista de proiecte din Anexa 2).

De menționat că majoritatea proiectelor de aprovizionare cu apă și canalizare se caracterizează printr-o implementare relativ simplă și s-au confruntat doar cu unele probleme legate de condițiile meteorologice nefavorabile din perioada de iarnă, când lucrările nu au putut fi executate, și au avut puține volume suplimentare.

Proiectele de eficiență energetică s-au confruntat cu numeroase modificări tehnice și cu volume suplimentare de lucrări neprevăzute. Toate acestea au avut un impact direct, solicitând un timp de implementare suplimentar. Unele dintre provocările tehnice identificate în timpul implementării acestor proiecte au fost consolidarea clădirilor, reabilitarea interioară, soluții de termoficare și de ventilație, conectarea electrică la sursa principală de energie și obținerea autorizațiilor de conectare a centralei fotovoltaice de la Agenția Națională pentru Reglementare în domeniul Energiei și altele.

În ultima perioadă de implementare (2023-2024), activitățile s-au axat în primul rând pe finalizarea lucrărilor de construcție și obținerea aprobării din partea supraveghetorilor tehnici naționali și a beneficiarilor proiectului, precum și a avizelor din partea Departamentului de Construcții GIZ, și organizarea procedurilor de predare-primire, cum ar fi:

- Lucrări suplimentare realizate în cadrul proiectelor EE Basarabeasca și Leova finalizate;
- Finalizarea lucrărilor și organizarea recepției tehnice pentru ultimele două proiecte de Eficiență Energetică din Bălți și Șoldănești;
- Obținerea confirmării din partea Consiliilor Regionale pentru Dezvoltare (CRD), în coordonare cu ministerele de resort, cu privire la implementarea participativă și cu respectarea dimensiunii de gen a 18 măsuri de investiții în infrastructură, în conformitate cu programele sectoriale regionale, precum și cu strategiile de dezvoltare regională;
- Organizarea ședințelor finale ale Comitetelor Directoare Locale pentru confirmarea implementării rezultatelor proiectelor;
- Organizarea evenimentelor de inaugurare pentru proiectele de infrastructură rămase;

- Finalizarea procedurilor de predare-primire a tuturor proiectelor AA, AAC și EE și acceptarea acestora în proprietatea și administrația APL-urilor beneficiare;
- Adoptarea de către toate proiectele de infrastructură a planurilor de durabilitate, care vor fi monitorizate în continuare de către ADR-uri;
- Efectuarea auditurilor energetice ale proiectelor de eficiență energetică, precum și a sondajelor finale de satisfacție, realizate atât pentru proiectele de eficiență energetică, cât și pentru cele de aprovizionare cu apă și canalizare, pentru a demonstra realizarea indicatorilor vizați.

Astfel, în rezultatul implementării acestor proiecte, 100 364 de persoane din 9 localități au acces la servicii de apă îmbunătățite. În același timp, 8942 de persoane din 3 localități au acces la servicii îmbunătățite de canalizare.

Consumul de energie în 8 școli renovate s-a îmbunătățit și constituie - 3871 MWh/an (calculare bazate pe valori normative, suprafețe încălzite). Comparativ cu valoarea de dinaintea intervenției (9185 MWh/an), economiile în consumul de energie constituie 5314 MWh/an. Astfel, consumul final de energie în clădirile publice s-a redus în medie cu 57%. În același timp, 5239 de persoane au acces la clădiri publice eficiente din punct de vedere energetic, iar emisiile de CO₂ au fost reduse cu 58%.

La 15 decembrie 2023 proiectul de Eficiență Energetică implementat la Gimnaziul "Iurie Boghiu" din satul Flămânzeni (raionul Sîngerei) a primit premiul de învingător [la competiția "Moldova Eco Energetica 2023"](#) la categoria "*Cel mai bun proiect de eficiență energetică în sectorul clădirilor publice*". Ca urmare a măsurilor proiectului, școala a reușit să reducă consumul de energie cu aproape 30% și să ofere celor aproximativ 300 de elevi și cadre didactice clase mai calde și mai luminoase în perioadele reci. Măsurile de îmbunătățire a eficienței energetice la [Gimnaziul "Iurie Boghiu"](#) au fost implementate în cooperare cu Agenția de Dezvoltare Regională Nord în cadrul proiectului "*Construcția infrastructurii de aprovizionare cu apă și canalizare, precum și eficiența energetică în clădirile publice*", comandat de UE și Guvernul Germaniei. Proiectul a fost implementat de [GIZ Moldova](#) în parteneriat cu Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale.

Mai multe detalii despre Gala "Moldova Eco Energetica 2023" pot fi găsite la: [Moldova Eco Energetica 2023](#) și [GIZ Moldova - În acest an, 17 instituții publice s-au... | Facebook](#).

Indicatorul 2 a prevăzut finalizarea implementării, până în 2019, a 7 proiecte pilot finanțate de guvernele Germaniei, României și Elveției. Printre acestea se numără proiectele, implementate în parteneriat cu ADR-urile Nord, Centru și Sud, în următoarele sectoare/localități:

- AAC: în Cahul (inclusiv satele Lebedenco și Rosu), Rîșcani și Leova;
- EE: Orhei și Călărași; și
- MDS: Florești și Șoldănești.

În rezultatul implementării proiectului AAC Cahul-Lebedenco, finanțat de Guvernul Elveției, aproximativ 2700 de locuitori din satele Lebedenco, Hutulu și Ursoaia au acces la apă potabilă, fiind construite 884 de puncte de branșare individuale pentru gospodăriile casnice.

Proiectul "*Racordarea caselor individuale din satul Roșu la sistemul de canalizare*" a fost finanțat de Guvernul României, în rezultatul căruia cele 577 de puncte de racordare la canalizare pentru utilizatori individuali și multipli permit deservirea a 2885 de cetățeni, instituții publice și întreprinderi private.

Din fonduri germane a fost finanțată construcția "*Apeductului Magistral Leova – Iargara*" cu o lungime de 22,9 km. Ca urmare, peste 10.000 de locuitori din raionul Leova au acces îmbunătățit la apă potabilă. În același timp, în Rîșcani a fost construită o stație de epurare a apelor uzate și 17,5 km de rețea de canalizare. Gospodăriile au fost conectate succesiv la operatorul local de apă (până la 480 de puncte de conectare).

În domeniul MDS, 24.500 de cetățeni din Florești și Șoldănești beneficiază de un acces îmbunătățit la serviciile de evacuare a deșeurilor. Astfel, proiectul a contribuit la creșterea ratei de acces a populației orașului la colectarea regulată a deșeurilor municipale, estimată după implementarea măsurilor la 60,7%.

În domeniul energiei regenerabile, un total de aproximativ 280 de megawați de energie electrică și 400 de megawați de energie termică au fost economisiți datorită renovării eficiente din punct de vedere energetic a spitalelor din Orhei și Călărași. Acest lucru a dus la o reducere a gazelor cu efect de seră de aproximativ 200 de tone de CO₂ pe an.

În afară de aceasta, șase autospeciale municipale pentru colectarea deșeurilor, curățarea canalizării și construcții municipale au fost oferite operatorilor locali din Ungheni, Călărași, Strășeni și Hîncești.

4.4. Obiectivul specific D

Obiectivul specific D prevede ca reprezentanții raioanelor, ai furnizorilor de servicii municipale și locale să beneficieze de module de instruire orientate spre cerere ale organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale pentru modernizarea serviciilor publice locale în sectoarele prioritare. În acest scop, proiectul a implementat în mod direct activități de dezvoltare a capacităților, precum și s-a angajat în parteneriate cu instituții și organizații specifice pentru a asigura durabilitatea cunoștințelor și continuarea schimbului de experiență.

Astfel, împreună cu *Universitatea Tehnică a Moldovei* și Centrul de Formare Continuă în Eficiență Energetică în Clădirile Publice (CFCEEC) și Institutul de Formare Continuă în Sectorul AAC (IFCAAC), au fost elaborate, pilotate și implementate 13 module de instruire destinate operatorilor de apă și personalului acestora, specialiștilor în domeniul energetic, reprezentanților autorităților publice (a se vedea Anexa 3). Cursuri de formare precum Managementul eficient în clădirile publice, Auditul energetic al clădirilor publice, Gestionarea și exploatarea rețelelor AAC, Procedura de achiziție de lucrări, bunuri, servicii în sectorul AAC etc., au fost furnizate în mai multe etape părților implicate în proiect.

De asemenea, GIZ a sprijinit UTM să își îmbunătățească în continuare performanța și să asigure durabilitatea modulelor de instruire, prin instruirea personalului Centrului de Formare Continuă în ambele domenii AAC și EE pe subiecte precum E-learning/învățare mixtă, digitalizarea modulelor bazate pe Moodle, evaluarea necesităților de instruire și tehnici moderne de predare pentru adulți.

CFCEEC al UTM a fost sprijinit în vederea consolidării vizibilității sale. A fost elaborat un brand book și a fost creată o pagină web (<http://cfceecp.utm.md/>) cu sprijinul GIZ pentru a îmbunătăți vizualizarea Centrului și a facilita promovarea modulelor de formare disponibile.

Un partener de încredere pentru acest proiect a fost *Academia de Administrație Publică* (în prezent Institutul de Administrație Publică / IAP). În timpul implementării proiectului au fost elaborate și instituționalizate nouă module de formare. Printre acestea s-au numărat modulele privind dezvoltarea regională, managementul planificării strategice integrate, managementul elaborării proiectelor, cursul de formare pentru membrii CRD etc.

Cooperarea cu AAP s-a axat, de asemenea, pe dezvoltarea instituțională prin îmbunătățirea capacităților și performanțelor în dezvoltarea modulelor de formare digitală/e-learning/învățare mixtă, ceea ce va contribui la sustenabilitatea sectorului de dezvoltare profesională.

În parteneriat cu AAP, în perioada 2016-2021, subiectele legate de dezvoltarea regională au fost discutate în cadrul unei serii de evenimente organizate sub forma unui Forum deschis privind dezvoltarea locală și regională. Forumurile au reunit reprezentanți ai autorităților centrale, locale și regionale, ai mediului academic și ai societății civile, iar discuțiile au fost orientate spre implementarea politicii de dezvoltare regională, discutarea celor mai sistematice provocări în domeniu

și identificarea soluțiilor inovatoare și constructive bazate pe cele mai bune practici naționale și internaționale.

De asemenea, partenerii cheie - reprezentanți ai MIDR și ai ADR-urilor - au fost îndrumați și instruiți în mod regulat cu privire la procedurile și documentele necesare pentru implementarea, monitorizarea și finalizarea proiectelor de infrastructură.

Camera de Comerț și Industrie (CCI) a pus în aplicare cursul European Energy Manager Course (EUREM). Cursul s-a adresat, de asemenea, specialiștilor din cele 8 localități în care au fost implementate măsurile de infrastructură EE finanțate de UE. În plus, GIZ a cooperat cu CCI în vederea înființării și operării unui serviciu de asistență pentru sectorul privat în pregătirea și depunerea de oferte coerente pentru licitațiile publice, în conformitate cu reglementările PraG UE, pentru implementarea celor 18 măsuri de infrastructură finanțate de UE. În total, 33 de companii au beneficiat de consultanță oferită de experții naționali și internaționali.

Ulterior, în cadrul proiectului, în cooperare cu Departamentul Construcții al GIZ, CCI a contribuit la dezvoltarea capacităților supraveghetorilor tehnici în ceea ce privește normele și standardele în sectoarele de construcții AAC și EE.

Pe lângă măsurile de infrastructură finanțate de UE, GIZ a oferit sprijin tehnic părților interesate locale. Cele opt instituții de învățământ au fost sprijinite în crearea și punerea în aplicare a sistemului lor de management energetic și în elaborarea planurilor lor individuale de management energetic.

Operatorii de apă și canalizare din localitățile vizate au beneficiat de o dezvoltare complexă a capacităților și de asistență, inclusiv în ceea ce privește colectarea și prelucrarea datelor financiare și tehnice pentru calcularea tarifelor, elaborarea și semnarea contractelor de delegare a serviciilor și a indicatorilor cheie de performanță (KPI) pentru durabilitatea furnizării serviciilor, cursuri de formare în domeniul contabilității și al managementului financiar, echipamente de laborator pentru testarea apei și manualele necesare, precum și echipamente IT și de birou.

Unii dintre operatorii de apă și canalizare au primit sprijin pentru certificarea laboratoarelor de către MOLDAC, organismul național de acreditare din Moldova (pentru Apa-Canal Leova), pentru procurarea unui soft specializat de contabilitate (pentru Apa-Canal Drochia), sau pentru dezvoltarea propriilor pagini web pentru transparență și o mai bună comunicare cu clienții (Apa-Canal Ungheni și Apa-Canal Edineț).

Pe parcursul anilor 2020 și 2021, GIZ a oferit sprijin individual operatorului de apă și canalizare din Comrat, SU-Canal - un expert german a fost integrat în cadrul personalului operatorului pentru a oferi consultanță și sprijin pe termen lung în vederea îmbunătățirii performanțelor acestuia și extinderii rețelei sale; oferind consultanță cu privire la cele mai bune soluții în ceea ce privește regionalizarea serviciilor în Găgăuzia.

Pentru continuarea *schimbului de informații, experiență și bune practici* între părțile interesate de proiect, GIZ a organizat vizite de studiu, ateliere de lucru regionale și conferințe.

Vizitele de studiu în Germania, România, Letonia și alte țări din UE au oferit participanților posibilitatea de a se familiariza cu tehnologiile și operațiunile moderne din sectoarele aprovizionării cu apă și eficienței energetice, precum și de a stabili parteneriate pentru o cooperare ulterioară.

În cooperare cu AMAC, GIZ a sprijinit organizarea a două ediții ale Conferinței Naționale pentru sectorul de aprovizionare cu apă și canalizare, în 2019 și 2021. Discuțiile s-au referit nu doar la planurile și proiectele de viitor în sectorul de apă din Moldova, dar și la obiectivele anterioare atinse, pornind de la procesul de regionalizare a serviciului AAC, relațiile operatorului cu beneficiarii etc.

4.5. Obiectivul specific E

Obiectivul specific E prevede asigurarea participării active a cetățenilor la implementarea proiectelor publice locale.

Ca parte a abordării de implementare pe cinci piloni, proiectul s-a concentrat pe implementarea politicilor de sensibilizare și mobilizare a cetățenilor. Acest lucru a fost realizat pe parcursul implementării proiectului cu sprijinul direct al GIZ, dar și în cooperare cu partenerii și părțile interesate.

În calitate de sprijin complementar pentru proiectele de infrastructură, GIZ a facilitat crearea *Comitetelor Locale de Cetățeni* (CLC) în comunitățile vizate de măsurile de infrastructură. CLC-urile au avut drept membri beneficiarii direcți ai investițiilor, bărbați și femei, actuali sau viitori clienți ai serviciilor de apă și apă uzată, precum și reprezentanți ai elevilor, profesorilor și părinților din comunitățile în care a fost construită infrastructura de EE.

Membrii CLC au participat în cadrul Comitetelor Directoare Locale (CDL) la sesiunile de lansare a fazei de construcție a proiectelor de infrastructură și, în măsura în care a fost posibil, au fost implicați în activitățile de monitorizare a implementării celor 18 proiecte de construcție a infrastructurii și de colectare a contribuțiilor locale. Printre cele mai importante au fost ședințele de prezentare a documentației tehnice de proiectare și cele pentru a conveni asupra listelor de persoane vulnerabile care să fie scutite sau să beneficieze de o rată redusă a contribuției pentru conexiunile individuale la sistemul de aprovizionare cu apă și canalizare. CLC-urile au formulat 18 propuneri diferite, iar toate au fost acceptate de factorii de decizie, de exemplu, aprobarea listelor de persoane vulnerabile care urmează să fie compensate pentru conexiuni, tarife diferențiate pentru conectare sau sprijin financiar complementar din partea APL-urilor pentru proiectele de EE.

CLC-urile au fost reprezentate în grupurile de lucru pentru achizițiile publice de lucrări de construcții și au participat la instruirii privind procedurile de achiziții publice. Comitetele de cetățeni din cele 10 localități unde au fost implementate proiecte de AAC au fost, de asemenea, angajate în activități de promovare a conectării individuale la infrastructura de apă și canalizare.

Cea mai mare intervenție cu cetățenii și organizațiile societății civile (OSC) a fost realizată prin intermediul Acțiunii privind implicarea cetățenilor (2019-2021), finanțată de UE. Aceasta a permis GIZ să lanseze un *Program de Granturi Locale* (PGL) care a facilitat participarea cetățenilor la planificarea și programarea integrată la nivel local, a sporit înțelegerea beneficiilor cooperării inter-municipale și a sporit participarea cetățenilor la monitorizarea achizițiilor și construcției de infrastructură publică locală. Prin intermediul PGL au fost sprijinite inițiativele transversale de sensibilizare a cetățenilor, inclusiv a copiilor, cu privire la aspectele de mediu, socio-economice și financiare legate de furnizarea de servicii publice locale în domeniile AAC, MDS, EE și alte aspecte relevante de mediu și de ordin socio-economic.

Pentru implementarea PGL, GIZ a selectat prin intermediul unui apel deschis patru organizații regionale ale societății civile (inclusiv 3 consorții de OSC) pentru fiecare regiune de dezvoltare - Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia. De asemenea, a fost contractată o OSC cu experiență în domeniul comunicării pentru a spori potențialul de informare și comunicare a suportului finanțat de UE.

Cu sprijinul și intervențiile OSC-urilor în regiuni și la nivel local, au fost obținute următoarele rezultate:

- 110 granturi acordate în 2020 și 2021 OSC-urilor locale din cadrul PGL (toate cele 18 proiecte de infrastructură vizate) implementate cu succes;
- 2167 de cetățeni au participat la planificarea serviciilor de planificare locală;
- 1205 cetățeni au participat la activități de supraveghere legate de implementarea lucrărilor de construcții;

- 6825 de cetățeni au fost informați cu privire la planificarea participativă;
- 18399 de elevi, băieți și fete, au fost informați cu privire la problemele de mediu legate de MDS, AAC și EE și au fost implicați în activități legate de serviciile publice locale;
- 97 de CLC-uri au fost sprijinite pentru a monitoriza achizițiile, gestionarea și întreținerea serviciilor publice și a proiectelor de infrastructură aferente, inclusiv cele 18 CLC-uri din comunitățile cu proiecte de infrastructură finanțate de UE;
- 71 de localități care au fost acoperite de campaniile de sensibilizare desfășurate de OSC-urile media regionale și locale;
- 15 organizații media locale și regionale capacitate să sensibilizeze și să realizeze reportaje pe teme legate de serviciile publice.

În 231 de localități, au fost organizate campanii de sensibilizare a cetățenilor cu privire la drepturile și obligațiile lor în calitate de abonați ai serviciilor municipale. Organizațiile mass-media locale au realizat și difuzat diverse produse media pentru a informa cetățenii cu privire la asistența UE pentru Republica Moldova și la importanța serviciilor publice locale de calitate: emisiuni online/Radio și TV-Radio privind aprovizionarea cu apă, chestionare și infografice care prezintă diferite tarife în regiuni, vox-populi video și sondaje online, caricaturi și podcast-uri, reportaje și materiale multimedia, long-read-uri și povești de succes.

În timpul implementării proiectului, GIZ și OSC-urile partenere au sprijinit crearea de rețele în cadrul și între regiuni și schimbul de experiență privind implicarea cetățenilor în procesul decizional local legat de furnizarea serviciilor locale.

Pentru a asigura oportunități mai largi pentru reprezentanții diferitor grupuri de afaceri și sociale, inclusiv oportunități egale de participare a bărbaților și femeilor în *procesul de luare a deciziilor la nivel local și regional*, GIZ a sprijinit fostul Minister al Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului să ajusteze regulamentul pentru selectarea reprezentanților OSC și ai sectorului de afaceri în cadrul CRD-urilor și să simplifice criteriile de selecție. Prevederile regulamentului au fost, de asemenea, integrate din perspectiva de gen pentru a asigura șanse egale de participare a femeilor în procesul decizional regional.

Participarea OSC-urilor locale în calitate de membri ai CRD-urilor și comisiilor sectoriale ale acestora a fost puternic încurajată în scopul de a contribui la un proces decizional durabil, transparent și participativ privind dezvoltarea regională.

Din cauza războiului din Ucraina, începând cu primăvara anului 2022, Moldova s-a confruntat cu un val mare de refugiați ucraineni și, prin urmare, cu o criză umanitară. Pentru a face față situațiilor de criză, GIZ a oferit *un pachet de asistență pentru regiunile de dezvoltare și comunitățile din Moldova în situații de criză și de urgență*.

În baza apelului de propuneri lansat de proiect în aprilie 2022, au fost implementate proiecte mici, în sprijinul comunităților locale, prin intermediul organizațiilor societății civile din nordul și sudul Moldovei. Inițiativa implementată a contribuit la consolidarea capacităților OSC-urilor de a oferi informații imediate și pe termen mediu și suport psiho-social pentru refugiați, precum și a facilitat integrarea și comunicarea între refugiați și comunitățile gazdă.

5. Asigurarea durabilității măsurilor/intervențiilor

Pentru a asigura durabilitatea măsurilor și intervențiilor, proiectul și-a aliniat obiectivul și rezultatele așteptate în conformitate cu nevoile naționale, regionale și locale și cerințele specifice sectoriale.

Proiectul și-a sprijinit partenerii de implementare în dezvoltarea activităților pentru asigurarea durabilității, prin abordarea stabilității instituționale, funcționarea și întreținerea continuă a serviciilor și bunurilor create în rezultatul implementării proiectului și participarea continuă a comunității.

Astfel, proiectul a aplicat în mod constant o abordare multilaterală și multidimensională pentru a îmbunătăți condițiile-cadru de modernizare a serviciilor publice locale în sectoarele prioritare, dar și pentru a contribui în continuare la sustenabilitatea rezultatelor proiectului. Intervențiile pentru atingerea obiectivelor stabilite au făcut parte din abordarea pe 5 piloni pentru dezvoltarea capacității în (i) aplicarea procedurilor de planificare integrată, (ii) promovarea și crearea structurilor de cooperare inter-municipală, (iii) asistarea în instituționalizarea modulelor de instruire adaptate pentru operatorii de servicii și autoritățile locale, (iv) implementarea măsurilor de infrastructură și (v) conștientizarea și mobilizarea cetățenilor.

Totodată, au fost folosite sistemele instituțiilor partenere pentru a implementa măsurile și intervențiile planificate, evitându-se astfel crearea de către proiect a unor structuri de implementare paralele. Prin aplicarea unei abordări multilaterale, lecțiile învățate din experiențele de la nivel local și regional au fost introduse în dialogul politic la nivel național. În plus, proiectul a acordat atenție durabilității sociale, economice, organizaționale și de mediu a măsurilor și intervențiilor.

Prin promovarea orientării către cetățean și aplicarea unei abordări participative în implementarea proiectului, proiectul a urmărit scopul de a asigura sustenabilitatea socială a măsurilor. De exemplu, APL au fost sprijinite să actualizeze și să aprobe documentele lor de planificare strategică în sectoarele AAC și EE în clădirile publice, consultând cetățenii. În plus, cetățenii au fost îndrumați să monitorizeze furnizarea de servicii publice, să exprime opinii constructive și să se implice în procesele de achiziții publice. Acest lucru a contribuit la o mai bună transparență a proceselor și a condus la o mai bună înțelegere și acceptare a deciziilor autorităților publice. Pentru a promova principiile egalității de gen și participarea diferitelor grupuri sociale la dezvoltarea locală și regională, femeile și bărbații implicați au fost încurajați și sprijiniți în mod egal să beneficieze de activitățile și rezultatele proiectului.

Pentru a crește responsabilitatea și gradul de proprietate, APL-urile beneficiare au semnat memorandumuri de înțelegere cu părțile interesate implicate care au inclus angajamente pentru contribuții financiare și facilitarea procesului, asigurând astfel sustenabilitatea economică a măsurilor de infrastructură. Totodată, pentru a asigura stabilitatea instituțională, funcționarea continuă și întreținerea dotărilor create în rezultatul implementării măsurilor investiționale, partenerii și beneficiarii au fost sprijiniți în dezvoltarea conceptelor de sustenabilitate cu aprobarea ulterioară de către consiliile locale. În plus, APL și operatorii AAC au fost sprijiniți în examinarea, justificarea și stabilirea tarifelor care ar permite recuperarea costurilor pentru serviciile îmbunătățite.

Pentru consolidarea capacităților partenerilor de a-și îndeplini mai bine rolurile, sarcinile și responsabilitățile, proiectul a oferit instruire, schimburi de experiență, rețele sociale și profesionale, precum și a asistat în dezvoltarea planurilor de afaceri și de dezvoltare a capacităților acestora. Intervențiile au fost realizate în cooperare cu instituțiile partenere AAP, UTM, CCI și AMAC, prin intermediul cărora au fost organizate și instituționalizate măsurile de dezvoltare a capacităților.

În plus, aspectele legate de sustenabilitatea mediului au fost integrate în toate activitățile proiectului. Proiectele tehnice pentru intervențiile de infrastructură au trecut prin analiza impactului asupra mediului, care a furnizat informații cu privire la potențialele consecințe asupra mediului și identificarea alternativelor adecvate și a măsurilor de atenuare. Pentru a crește gradul de conștientizare a cetățenilor cu privire la aspectele de mediu ale serviciilor publice, societatea civilă și organizațiile media au fost abilitate și implicate în campanii de comunicare la nivel local, regional și național.

6. Principalele provocări și oportunități

Pe parcursul perioadei de implementare, proiectul s-a confruntat cu mai multe provocări, totodată, în parteneriat cu părțile interesate implicate, a dezvoltat și oportunități pentru atingerea cu succes a rezultatelor vizate.

Astfel, alegerile frecvente și schimbările de guverne, în special în perioada anilor 2018 - 2020, au implicat schimbări asupra structurilor ministeriale responsabile de dezvoltarea regională și au tergiversat procesul de aprobare a politicilor, strategiilor, cadrului legal și normativ aferent. Cu toate acestea, având în vedere că dezvoltarea regională a rămas o prioritate pentru Guvern, iar structurile regionale (ADR) au rămas neschimbate, s-a menținut oportunitatea de a promova propunerile inițiate pentru o schimbare de paradigmă în dezvoltarea regională. Aceasta a avut ca rezultat modificarea Legii privind dezvoltarea regională și elaborarea unei noi Strategii naționale de dezvoltare regională pentru anii 2022-2028, precum și organizarea unui nou concurs de propuneri pentru proiecte finanțate din FNDR, care a devenit ulterior eligibil și pentru finanțarea proiectelor locale.

Pandemia de COVID-19 a reprezentat o provocare majoră pentru implementarea proiectului și a afectat calendarul activităților, prin întârzierea și/sau anularea unor activități. Acest lucru a afectat în special organizarea de activități de dezvoltare a capacităților, cum ar fi instruirile, atelierele de lucru, planificate inițial ca evenimente cu prezență fizică. Din cauza posibilităților restrânse de întâlnire față în față, majoritatea instruirilor și conferințelor naționale au fost amânate. Totuși, indiferent de starea de urgență stabilită de Guvern, restricțiile locale și internaționale de călătorie, fluxul de lucru GIZ a fost continuu, pe toată perioada, prin utilizarea și implementarea instrumentelor digitale de lucru și colaborare pentru personal, precum și în dezvoltarea și oferirea de instrumente alternative de comunicare în relația cu partenerii. De menționat că, deși cu unele abateri de la programul inițial, în această perioadă au fost asigurate organizarea de licitații și demararea lucrărilor de construcție pentru majoritatea proiectelor de infrastructură finanțate de UE.

O provocare importantă în implementarea lucrărilor de construcție în cadrul Acțiunii UE constituie criza de securitate regională și războiul, care a început în Ucraina la 24 februarie 2022 și starea de urgență declarată în Moldova valabilă până la sfârșitul anului 2023. Această situație a dus la sancționarea Federației Ruse și a Belarusului ca țări furnizor de materiale, ce a provocat o creștere a prețurilor la materialele și echipamentele de construcții. De asemenea, aceasta a cauzat probleme cu livrarea echipamentelor comandate din Ucraina eligibile pentru proiectele de infrastructură (cum ar fi echipamente de ventilație, vată minerală, metal, lemn etc.).

Mai mult, necesitatea acceptării unor volume de lucru strict necesare pentru continuarea lucrărilor la unele proiecte de infrastructură au prelungit termenele de construcție. Ca urmare, la unele proiecte termenii de implementare au fost prelungite în unele cazuri de la 3 la 6 luni.

În plus, au fost observate o serie de constrângeri în interacțiunea cu diferite părți implicate în implementarea măsurilor de infrastructură, cum ar fi:

- Numărul redus de companii naționale cu experiență, puternice din punct de vedere financiar, capabile să furnizeze servicii de proiectare și lucrări de construcții pentru proiecte la scară largă, a condus la depunerea frecventă a ofertelor de proastă calitate și a scos în evidență numărul limitat de companii care ar putea îndeplini cerințele de licitație;
- Companiile moldovenești par încă slabe la etapa de pregătire a documentelor de licitație în baza regulilor UE PraG. Multe oferte au eșuat în primele etape din motive care ar putea fi ușor de evitat. De asemenea, ADR-urile s-au confruntat cu probleme considerabile în găsirea de ofertanți de succes pentru serviciile de supraveghere a construcțiilor într- un număr de proiecte. Procedurile repetate multiple indică fie o saturație a pieței, fie/și un număr relativ scăzut de companii care oferă astfel de servicii;

- Au fost constatate neconcordanțe între documentația tehnică depusă, proiectul tehnic și devizele de costuri – între estimările efectuate și situația la fața fazei de proiectare, ceea ce a determinat creșterea lucrărilor efective cu volume suplimentare. În special, aceasta se referă la proiectele de EE, deoarece toate clădirile erau vechi și, în procesul de reconstrucție au fost identificate multe erori de proiectare sau volume de lucrări suplimentare strict necesare, care au putut fi descoperite abia la începutul sau pe parcursul construcției;
- Diferențele dintre standardele internaționale și naționale în proiectarea soluțiilor și documentelor tehnice în sectoarele AAC și EE au necesitat timp și eforturi suplimentare considerabile pentru a stabili ajustările corespunzătoare și pentru a obține avizele din partea Departamentului de Construcții GIZ;
- Monitorizarea insuficientă, iar în unele cazuri defectuoasă, a implementării contractelor de antrepriză, exercitată de către supraveghetorii tehnici în numele ADR-urilor, care a necesitat eforturi suplimentare din partea proiectului MSPL și a Departamentului de Construcții GIZ. Astfel, conținutul modelului de contract a fost revizuit prin includerea unui număr de cerințe detaliate pentru a crește responsabilitatea supraveghetorilor tehnici;
- Dificultățile legate de procedurile de racordare a liceelor și gimnaziilor renovate la rețelele de energie electrică;
- Capacitatea financiară redusă a APL rămâne o problemă în îndeplinirea angajamentelor de cofinanțare care au apărut într-o serie de cazuri, chiar dacă valoarea lor în suma totală a granturilor acordate nefiind substanțială (în medie, între 3-5%).

În general, modalitatea de implementare utilizată prin ADR-uri, în ciuda rolului său în întărirea capacităților naționale de absorbție/implementare, s-a dovedit a fi greoaie și dificil de coordonat. Deși întreaga responsabilitate pentru utilizarea fondurilor UE a fost atribuită GIZ, abordarea și modalitățile de implementare concepute au implicat structurile de implementare ale ADR și un mix de proceduri de achiziții naționale și UE. Astfel, diferitele structuri decizionale, proceduri și criterii de raportare au îngreunat implementarea, având în vedere responsabilitățile inegale ale partenerilor față de atingerea criteriilor de eficiență ale proiectului. Cu toate acestea, experiența și cunoștințele dobândite în implementarea proiectelor la scară largă rămân în posesia partenerilor și beneficiarilor și pot fi ajustate pentru o potențială replicare.

Pe lângă aceasta, o provocare generală este obținerea datelor oficiale actualizate privind populația din surse coerente și de încredere. Inițial, au fost utilizate datele recensământului din 2014, însă în perioada de implementare, Biroul Național de Statistică a anunțat o revizuire a datelor recensământului și a numărului populației cu o reducere de aproape 25% pentru perioada 2014-2019 ca urmare a modificării metodologiei de numărare. Astfel, s-au investit eforturi suplimentare pentru a identifica cel mai realist număr de beneficiari finali per fiecare proiect de servicii publice implementat.

7. Lecții învățate și recomandări

Proiectul a documentat lecțiile învățate de-a lungul implementării pentru principalele domenii de intervenție și părțile interesate implicate.

Acordarea asistenței continue în materie de politici către MIDR în ultimul deceniu a îmbunătățit considerabil cadrele politice și normative în domeniul dezvoltării regionale și a contribuit la întărirea capacităților instituționale, atât la nivel central, cât și regional. În acest sens, pentru a asigura continuitatea și sinergia eforturilor în domeniul politicii regionale, pentru facilitarea și promovarea/aprobarea documentelor de strategie, precum și a modificărilor sau inițiativelor necesare este esențial un dialog constructiv și o cooperare între executiv și legislativ.

Combinarea asistenței tehnice cu investițiile în infrastructură s-a dovedit a fi o abordare eficientă în multe feluri, inclusiv prin atragerea de fonduri suplimentare de la partenerii de dezvoltare. Mai mult, utilizarea instituțiilor și sistemelor partenere (versus unităților de proiect), în pofida unor constrângeri legate de implementare, s-a dovedit a fi de succes în asigurarea sustenabilității pe termen lung a rezultatelor proiectelor și a consolidat capacitățile instituțiilor naționale în dezvoltarea și implementarea de proiecte mari la nivel regional (inclusiv din fonduri UE din diferitele sale programe regionale).

Implementarea proiectelor mari de infrastructură care includ echipamente și tehnologii de înaltă tehnologie a necesitat profesioniști bine pregătiți, capabili să le opereze. Pentru buna funcționare și sustenabilitate a serviciilor AAC și EE, este necesară o dezvoltare continuă a capacităților APL, operatorilor AAC și EE, iar APL trebuie să se asigure că au personal calificat. În acest sens, este nevoie de continuarea activităților de formare a instituțiilor și a personalului responsabil cu întreținerea activelor investite (atât pentru sectoarele AAC, cât și pentru EE) și/sau mobilizarea resurselor pentru contractarea companiilor specializate.

Odată cu noua SNDR, politica DR este acum mai ferm îndreptată spre creșterea economică, ceea ce impune noi cerințe factorilor de decizie. Obținerea datelor statistice s-a dovedit o provocare în timpul implementării proiectului. O colectare și/sau actualizare continuă a datelor de către APL, bazată pe un mecanism adecvat de colectare, stocare și prelucrare a datelor (care implică APL, ADR-uri și Biroul Național de Statistică) și crearea bazei de date de către MIDR, ar putea ușura în viitor munca de planificare a activităților și ar permite fiecărei APL să furnizeze și să proceseze mai rapid informațiile despre situația actuală. Este nevoie de îmbunătățirea continuă a statisticilor regionale pentru a permite factorilor de decizie să o utilizeze pentru a formula opțiunile de politică.

Deoarece proiectul MSPL se încheie, activitățile legate de sprijinul politicii de dezvoltare regională vor fi preluate de MIDR și de structurile sale subordonate (ADR-uri). Ar putea fi necesar un sprijin consultativ suplimentar în domeniile specifice ale politicii de dezvoltare regională, inclusiv revizuirea documentelor normative, punerea în aplicare a Programului național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere, revizuirea mecanismului de finanțare pentru programele și proiectele de dezvoltare regională. Acestea ar putea fi întreprinse prin alte proiecte finanțate de partenerii de dezvoltare pentru a asista autoritățile în elaborarea și implementarea politicilor de dezvoltare regională și pentru a asigura procesul de armonizare cu acquis-ul UE.

În plus, multe lecții învățate și recomandări au fost discutate în cadrul diferitelor conferințe și evenimente naționale tematice organizate împreună cu partenerii de proiect, cum ar fi *Conferințele Naționale a Apei* din 2019 și 2021 și *Forumurile privind dezvoltarea locală și regională*, organizate în perioada 2016-2021.

Documentele tematice privind lecțiile învățate au fost, de asemenea, elaborate împreună cu partenerii de proiect și împărtășite pentru a fi luate în considerare în viitoarele intervenții similare, cum ar fi:

- [Analiză privind capacitățile functionale și operaționale ale Consiliilor Regionale pentru Dezvoltare: Lecții învățate și recomandări](#)
- [Lecții învățate în procesul de planificare participativă privind eficiența energetică în clădirile publice](#)
- [Lecții învățate în procesul de planificare participativă privind aprovizionarea cu apă și canalizarea](#)
- [Lecții învățate în procesul de implementare a proiectului-pilot: „Îmbunătățirea serviciilor de apă și canalizare în raioanele Cahul și Rîșcani”](#)
- [Lecții învățate de la Proiectul Pilot: „Îmbunătățirea managementului integrat al deșeurilor solide în raioanele Soldănești, Rezina și Florești”](#)

Pe parcursul implementării Acțiunii OSC, GIZ și OSC-urile partenere s-au confruntat cu mai multe provocări, dar au întâlnit și oportunități pentru a atinge cu succes obiectivele acestora. Toate experiențele au fost discutate și compilate într-un document, disponibil atât în limba română, cât și în limba engleză, cu principalele lecții învățate și recomandări pentru alte proiecte care au în vedere sau tocmai au inițiat intervenții similare pentru a coopera cu OSC-urile și a implementa programe de granturi – [Programul de granturi locale al UE pentru organizațiile societății civile: Lecții învățate și recomandări](#).

8. Comunicare și vizibilitate

Pentru vizibilitatea proiectului, a intervențiilor sale și a sprijinului primit de la diferiți donatori, GIZ a dezvoltat o identitate de comunicare și vizibilitate a proiectului. Pe baza acestora au fost produse bannere de proiect materiale vizuale, care au fost utilizate pe scară largă în cadrul tuturor evenimentelor proiectului.

Pentru o mai bună promovare a progresului și prezentarea rezultatelor activităților realizate în cadrul proiectului MSPL și a acțiunilor conexe finanțate de UE, GIZ a postat știri și articole pe pagina web a proiectului www.serviciilocale.md și în buletinul informativ GIZ Moldova. De asemenea, postări despre intervențiile și rezultatele proiectului au fost făcute pe conturile de rețele de socializare ale GIZ Moldova - [Facebook](#) și [LinkedIn](#). Postările au fost însoțite de hashtag-uri pentru a identifica domeniul de aplicare a acestuia și a spori vizibilitatea Proiectului și a donatorilor, de exemplu, #CooperareGermana, #GermanCooperation, #ImpreunaMaiPuternici, #StrongerTogether, #TeamEurope, #EU4Moldova, #MLPS, #DezvoltareRegionala, #RegionalDevelopment etc.

Pentru a promova progresul și a prezenta rezultatele activităților realizate în cadrul acțiunii de infrastructură finanțate de UE, au fost organizate, împreună cu Agențiile de Dezvoltare Regională și beneficiarii locali, evenimente de lansare a lucrărilor de construcție și, ulterior, evenimente de inaugurare pentru proiectele de infrastructură finalizate.

În 2023, au fost organizate alte trei evenimente de inaugurare - pentru proiectele EE Leova (20 mai 2023), EE Bălți (21 septembrie 2023) și EE Basarabeasca (24 noiembrie 2023). Ultimul eveniment de inaugurare pentru EE Șoldănești este planificat să fie organizat la 27 februarie 2024. O serie de articole de presă și link-uri care evidențiază proiectele MSPL și proiectele de infrastructură finanțate de UE în 2023 sunt disponibile în anexa 5.

Toate evenimentele oficiale din regiuni au fost foarte bine mediatizate, reunind membri ai comunității și reprezentanți la nivel înalt ai Delegației Uniunii Europene, ai Ambasadei Germaniei, ai autorităților publice centrale și locale, reprezentanți ai OSC, mass-media și beneficiari ai proiectului. Ca urmare, comunitățile au fost informate cu privire la beneficiile de care se bucură oamenii la finalizarea proiectelor finanțate de UE. Mai mult, prin intermediul materialelor de presă și al informațiilor partajate pe rețelele de socializare, publicul larg a aflat despre sprijinul UE, despre rezultatele marilor investiții în infrastructură.

Pentru a evidenția vizibilitatea fizică a proiectelor AAC și EE finanțate de UE, pe lângă panourile mari de informare deja instalate în comunități, au fost amplasate panouri de informare mai mici la obiectele finalizate, în locații vizibile, informând cu privire la faptele cheie ale proiectelor finanțate de UE.

Materialele de comunicare și vizibilitate elaborate în urma evenimentelor – videoclipuri scurte, inclusiv mărturii video de la beneficiarii locali, galerii foto, infografice privind măsurile de infrastructură finanțate de UE și sprijinul acordat cetățenilor și OSC-urilor – au fost diseminate și prin intermediul conturilor GIZ pe rețelele sociale, mass-media și platformele online ale partenerilor – MIDR, ADR, APL etc. De asemenea, GIZ a utilizat pagina sa web oficială www.serviciilocale.md și

conturile de rețelele sociale pentru a informa publicul despre aceasta. Au fost produse și încărcate videoclipuri ale proiectelor inaugurate pe canalul [YouTube GIZ Moldova](#).

Pentru a spori vizibilitatea sprijinului german, românesc, elvețian, suedez și al UE pentru comunitățile moldovenești, GIZ a participat la evenimentele și activitățile dedicate Zilelor Europei, Săptămânii Verzi a UE, Săptămânii Europene a Energiei Durabile (EUSEW) și altele, organizate fie la Chișinău, fie în orașele din Moldova, fie online. În cadrul acestor evenimente, GIZ a prezentat proiectul și acțiunile sale cu:

- Proiecție de videoclipuri scurte legate de activitățile și rezultatele proiectului și ale partenerilor săi;
- Prezentarea echipamentelor de testare a apei de către operatorii AAC;
- Discuții interactive cu cetățenii;
- Desene animate de conștientizare privind economisirea apei și energiei și protecția naturii pentru copii, activități de desen pentru copii;
- Distribuirea de materiale promoționale - calendare de masă, genți, sticle de apă și creioane colorate etc.

În 2023, GIZ a prezentat proiectele finanțate de UE în cadrul evenimentelor de Ziua Europei la Chișinău, pe 13 mai, și la Leova, pe 20 mai, care a fost combinat și cu evenimentul de inaugurare a școlii renovate din Leova.

Anterior, în 2017 la Șoldănești și în 2018 la Ungheni, GIZ s-a alăturat și activităților dedicate Zilei Mondiale a Curățeniei. Împreună cu autoritățile locale și locuitorii - copii, profesori, părinți și reprezentanți ai APL, - personalul proiectului a fost activ în colectarea și separarea deșeurilor reciclabile și în sensibilizarea populației cu privire la impactul deșeurilor asupra mediului și necesitatea unor servicii durabile de gestionare a deșeurilor menajere.

În cadrul activităților media și de comunicare legate de intervențiile OSC, OSC parteneră pentru comunicare și informare a dezvoltat și diseminat peste 65 de produse media, disponibile și pe site-ul www.eu4civilsociety.md, secțiunea resurse – articole despre proiectele finanțate de UE în domeniul AAC, MDS și EE, atât în presă, cât și în presa online; scurte videoclipuri despre proiectele finanțate de UE și sprijinul acordat de UE pentru mass-media și OSC; GIF-uri de sensibilizare cu privire la problemele de mediu legate de serviciile publice locale; o serie de 9 emisiuni TV tematice la postul național Moldova 1, "Mai aproape de UE" / "Closer to EU" (în limba română, cu subtitrare în limba rusă și limbajul semnelor).

Creșterea vizibilității și comunicării rezultatelor acțiunilor finanțate de UE și a beneficiarilor acestora a fost asigurată prin cooperarea cu proiectele finanțate de UE "Comunicare strategică și suport pentru mass-media în Republica Moldova" (StratCom), "Comunicare și vizibilitate a asistenței UE în cadrul Programului anual de acțiuni", "Vizibilitatea UE și a asistenței UE în Republica Moldova". Partenerii de proiect și GIZ au contribuit cu articole și materiale mediatice la buletinul informativ electronic de cooperare UE - Moldova <http://www.eucoopnews.md/>.

În 2019, pentru a asigura transparența fondurilor acordate OSC-urilor locale, pentru a oferi informații și vizibilitate pentru UE care finanțează proiectul, obiectivele proiectului și partenerii săi, GIZ a creat site-ul www.eu4civilsociety.md, cu versiuni în limbile română, rusă și engleză.

Site-urile www.serviciilocale.md și <https://eu4civilsociety.md> au fost populate și oferă o gamă largă de publicații, ghiduri și materiale de vizibilitate care pot fi utilizate de diferite părți interesate - cetățeni și OSC-uri, autorități publice și furnizori de servicii.

Site-ul <https://eu4civilsociety.md> a fost transferat pentru administrare proiectului finanțat de UE "Comunicare strategică și suport pentru mass-media în Republica Moldova" (StratCom) în 2022.

Site-ul www.serviciilocale.md va fi transferat către MIDR, permițând tranziția memoriei instituționale legate de beneficiar, oferind totodată o gamă largă de publicații, ghiduri și materiale de vizibilitate

care pot fi accesate de diferite părți interesate – cetățeni și OSC-uri, autorități publice și furnizori de servicii.

Ca o activitate finală pentru vizibilitatea proiectului, evenimentul de închidere a MSPL va fi organizat la sfârșitul lunii februarie 2024, cu difuzare online pe Facebook și pe internet prin intermediul platformei Privesc.Eu.

Anexa 1. Realizarea indicatorilor (la data de 22.02.2024)

	Indicator de succes	Valoare de referință	Valoare țintă	Valoare curentă ²	Descrierea valorii țintă	Comentarii privind valoarea curentă/ starea indicatorului
Obiectivul General 1	75% dintre beneficiari (autoritățile publice locale partenerere, reprezentate de consiliile locale) și 75% din părțile interesate (membri ai Consiliilor de Dezvoltare Regională și Agențiilor de Dezvoltare Regională) sunt satisfăcuți de procesul de planificare și implementare a măsurilor de investiții în infrastructură în sectoarele prioritare de prestare a serviciilor publice locale (apă și canalizare (AAC), managementul deșeurilor solide (MDS), eficiența energetică a clădirilor publice (EE), drumuri regionale și locale (DRL)).	0	75%	86,9%	<i>din reprezentanți ai 52 de APL-uri beneficiare exprimă un nivel de 4 sau mai mult pe o scară de șase nivele, 1 = foarte nesatisfăcuți și 6 = foarte satisfăcuți</i>	Indicator realizat. Un sondaj reprezentativ a fost contractat extern în 2021. Din 238 de respondenți, 86,9% dintre APL beneficiare și 85,1% dintre părțile interesate implicate au fost mulțumite de procesele de planificare și implementare, dintre care 75,7% dintre respondenții generali au fost foarte mulțumiți. Respondenții au fost reprezentanți ai 52 de APL (acoperind în totalitate toate cele 18 proiecte de infrastructură (C.1) și cele 7 proiecte pilot (C.2)), precum și 8 instituții ale părților interesate din toate cele 4 RD (4 ADR, 4 RDC).
		0	75%	85,1%	<i>din reprezentanți ai 8 instituții interesate implicate exprimă un nivel de 4 sau mai mult pe o scară de șase nivele, 1 = foarte nesatisfăcuți și 6 = foarte satisfăcuți</i>	
Obiectivul General 2	Consiliile Regionale pentru Dezvoltare (CRD) au confirmat, în coordonare cu ministerele sectoriale relevante, implementarea participativă și cu perspectivă de gen a 18 măsuri de investiții în infrastructură care sunt în concordanță cu programele sectoriale regionale, precum și cu strategiile de dezvoltare regională.	0	18	18	<i>proiecte de infrastructură sunt confirmate de CRD-uri ca fiind gata pentru funcționare.</i>	CRD Nord (Decizia nr. 4 din 14.09.2023), CRD Centru (Decizia nr. 03-03 din 07.09.2023) și CRD Sud (Decizia nr. 02/04 din 20.09.2023) au confirmat în ședințele lor implementarea a 18 proiecte de infrastructură într-un mod participativ și sensibil la dimensiunea de gen.
Obiectivul General 3	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) confirmă faptul că finanțarea măsurilor de investiții pentru prestarea de servicii îmbunătățite în sectoarele prioritare, acordate din	28,3	132,7	150	<i>milioane EUR</i>	CNCDR a aprobat bugetul pentru anii 2022-2024 în sumă de 1,58 miliarde de lei pentru proiectele de dezvoltare rurală. Până în prezent au fost mobilizați 150 mil EUR, inclusiv 45,7 mil EUR din fonduri naționale și 104,3 mil EUR de la donatori internaționali.
		100%	465%	528,5%	<i>% creșterii față de valoare de referință</i>	

² În cazul celulelor goale, indicatorul nu poate fi evaluat intermediar, chiar dacă activitățile sale sunt conform planului. Vă rugăm să consultați coloana de comentarii pentru starea curentă.

	Indicator de succes	Valoare de referință	Valoare țintă	Valoare curentă ²	Descrierea valorii țintă	Comentarii privind valoarea curentă/ starea indicatorului
	fondurile naționale și donatorii internaționali, a crescut cu 465%.					
Obiectiv Specific A1	2 Strategii Naționale pentru Dezvoltare Regională (SNDR), care au fost elaborate într-un mod participativ (1 pentru faza 2016-2020, 1 pentru faza 2022-2028), sunt confirmate de CNCDR.	0	2	2	<i>strategii</i>	Indicator atins. Două Strategii Naționale pentru Dezvoltare Regională (SNDR) - pentru anii 2016-2020 și 2022-2028 - au fost elaborate în mod participativ. SNDR 2016-2020 a fost confirmată de CNCDR prin Decizia nr. 2/16 și aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 749/2016. SNDR 2022-2028 a fost aprobată prin HG nr. 40/2022, în baza noului concept de dezvoltare regională aprobat prin Hotărârea CNCDR nr. 4/20 din 13.02.2020. ³
Obiectiv Specific A2	7 acte legislative și normative (existente) privind dezvoltarea regională și instituțiile implicate (decrete privind Fondul Național pentru Dezvoltare Regională, legile privind dezvoltarea regională, manuale de proceduri) au fost revizuite și, dacă este necesar, armonizate de către organele de stat responsabile în conformitate cu cerințele Acordului de Asociere cu UE.	0	7	7	<i>acte legislative și normative revizuite și adaptate</i>	Cu sprijinul proiectului au fost elaborate și aprobate 7 documente legislative și normative: <ul style="list-style-type: none"> • Noua paradigmă privind DR, aprobată de CNCDR; • Amendamente la Legea privind dezvoltarea regională, aprobate de Guvern și Parlament; • Programul național privind orașe-poli de creștere, aprobat de Guvern; • Manualul operațional al FNDR, aprobat de CNCDR; • 3 regulamente pentru gestionarea deșeurilor specifice (vehicule scoase din uz, anvelope uzate și uleiuri uzate) și ghidurile aferente, aprobate de Guvern.

	Indicator de succes	Valoare de referință	Valoare țintă	Valoare curentă²	Descrierea valorii țintă	Comentarii privind valoarea curentă/ starea indicatorului
Obiectiv Specific A3	Un sistem de monitorizare bazat pe rezultate pentru coordonarea SDR-ilor este aprobat de consiliile naționale și regionale de dezvoltare (CNCDR, CRD-uri).	0	1	1	<i>Sistem MBR</i>	Un sistem de monitorizare bazat pe rezultate pentru coordonarea SDR a fost stabilit prin aprobarea următoarelor documente: <ul style="list-style-type: none"> – Ghidul privind MBR pentru SNDR și SDR a fost aprobat de MADRM în 2018; – Ghidul privind monitorizarea și evaluarea implementării proiectelor de DR, aprobat în 2021; – Conceptul de Bază de date pentru proiectele de dezvoltare regională aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 83 din 26 mai 2021. În baza acestora, a fost elaborat proiectul specificațiilor tehnice.
Obiectiv Specific B1	Comisiile Regionale Sectoriale, formate din reprezentanți ai diferitor structuri guvernamentale, ai societății civile și ai specialiștilor din sector, au raportat anual cu privire la implementarea sectorială a SDR-urilor în cel puțin 2 sectoare (AAC, MDS) către CRD-urile responsabile respective	0	8	8	<i>rapoarte (1 raport pe sector pe regiune de dezvoltare)</i>	În total, au fost create 8 comisii sectoriale regionale/grupuri de lucru din 4 RD (2 în RD Centru, 3 în RD Nord, 2 în RD Sud și 1 în RD Găgăuzia). Au fost organizate întâlniri pentru a discuta problemele sectoriale, a identifica prioritățile și oportunitățile de dezvoltare. Rapoartele sectoriale au fost documentate în procesele-verbale ale ședințelor respective.
Obiectiv Specific B2	Există 3 propuneri de proiecte pentru Regiunea de Dezvoltare Găgăuzia nou înființată, pe baza programelor sectoriale regionale (pentru sectoarele AAC, EE și DRL) și a portofoliului de proiecte corespunzătoare.	0	3	3	<i>propuneri de proiect</i>	3 propuneri de proiecte prioritare convenite de toate părțile implicate. <ul style="list-style-type: none"> - 2 propuneri promovate: <ol style="list-style-type: none"> 1) proiect tehnic pentru Vulcănești finanțat de UE, potențial susținut de viitorul proiect pentru Apă al Băncii Mondiale, 2) reconstrucția stației de epurare a apelor uzate din Ceadîr-Lunga, înaintată către FNDR); 3) conceptul de reconstrucție a stației regionale de tratare a apelor uzate din orașul Comrat a fost predat Băncii Mondiale și va fi dezvoltat în continuare în cadrul viitorului proiect; 4) a fost elaborat un studiu de fezabilitate pentru construcția unui apeduct pentru

	Indicator de succes	Valoare de referință	Valoare țintă	Valoare curentă ²	Descrierea valorii țintă	Comentarii privind valoarea curentă/ starea indicatorului
						alimentarea cu apă din râul Prut a raioanelor Comrat și Ceadr-Lunga.
Obiectiv Specific B3	Planurile de dezvoltare locală ale celor 25 APL parteneri (nivelul I și II), elaborate într-un mod participativ, reflectă prioritățile SRD în cel puțin un sector (AAC sau EE).	0	25	25	<i>planuri de dezvoltare locală</i>	Au fost redactate 6 capitole AAC din strategiile de dezvoltare socială și economică (nivelul APL II); 9 planuri locale (nivel APL I) au fost actualizate în mod participativ. Au fost elaborate 6 programe/planuri de acțiune în domeniul eficienței energetice în clădirile publice, în conformitate cu metodologia Agenției pentru Eficiență Energetică. Planurile de dezvoltare locală pentru 4 APL parteneri în sectoarele AAC și EE au fost elaborate în mod participativ și aprobate de consiliile locale.
Obiectiv Specific C1	18 proiecte de servicii publice în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare și al eficienței energetice în clădirile publice sunt implementate în mod transparent de către ADR-urile Nord, Centru și Sud.	0	18	18	<i>proiecte cu o valoare aproximativă de 35 milioane Euro sunt implementate</i>	18 proiecte de servicii publice de AAC și EE au fost implementate în mod transparent de către ADR Nord, Centru și Sud. Au fost finalizate toate procedurile legate de transferul activelor către APL beneficiare.
Obiectiv Specific C2	7 proiecte pilot în domeniul AAC și EE în clădirile publice și gestionarea deșeurilor solide sunt implementate pe deplin în mod transparent de către ADR-urile Nord, Centru și Sud până la finele anului 2019.	1	7	7	<i>proiecte cu o valoare investițională de 13,4 milioane Euro sunt implementate</i>	7 proiecte pilot privind alimentarea cu apă și canalizare, eficiența energetică în clădirile publice și gestionarea deșeurilor solide au fost implementate în mod transparent de către ADR Nord, Centru și Sud cu fonduri de investiții combinate de la guvernele german, elvețian și român.
Obiectiv Specific D1	Atât organizațiile guvernamentale, cât și cele neguvernamentale includ în programele lor 21 module de instruire, conform cerințelor instituțiilor competente	2	21	21	<i>module de instruire sunt implementate de Academia de Administrare Publică</i>	Au fost elaborate, pilotate, implementate și instituționalizate 23 de module de instruire în domenii legate de auditul energetic al clădirilor publice, gestionarea serviciilor publice locale

	Indicator de succes	Valoare de referință	Valoare țintă	Valoare curentă ²	Descrierea valorii țintă	Comentarii privind valoarea curentă/ starea indicatorului
	relevante cu privire la modernizarea serviciilor publice locale în sectoarele prioritare.				<i>și Universitatea Tehnică</i>	(împreună cu UTM), gestionarea energiei (împreună cu Camera de Comerț și Industrie), precum și gestionarea elaborării proiectelor, planificarea strategică, dezvoltarea regional, rolul CRD și altele (împreună cu IPA).
Obiectiv Specific D2	80% dintre participanți consideră cursurile de instruire utile pentru activitatea lor.	0	80%	96.2%	<i>participanți a 21 module</i>	3.289 de participanți (63,7% dintre ei femei) din administrațiile publice locale, ADR-uri, CRD-uri, operatori de servicii publice și ministere au participat la modulele de instruire. Gradul de satisfacție al participanților față de modulele de instruire oferite a rămas ridicat: 67,6 % dintre participanți au fost pe deplin de acord și 28,6 % dintre participanți au fost de acord cu afirmația "Modulul de instruire a fost util pentru contextul meu de lucru". Ca urmare, 96,2% dintre participanți au considerat că instruirile oferite sunt utile pentru activitatea lor.
Obiectiv Specific D3	2 instituții de instruire au introdus un sistem funcțional de management al calității pentru furnizarea cursurilor de instruire.	0	2	2	<i>instituții</i>	Două instituții de instruire au introdus un sistem de management al calității pentru furnizarea de cursuri de formare: – CCE al UTM a introdus o serie de elemente esențiale ale unui sistem de management al calității în conformitate cu standardul ISO 21001. – IPA, a primit sprijin în elaborarea strategiei sale de comunicare, în plus față de sistemul de management al calității implementat anterior conform standardului ISO 21001.
Obiectiv Specific E1	5.000 de cetățeni implementează proiecte pentru îmbunătățirea serviciilor publice locale în sectoarele de aprovizionare cu apă, canalizare, managementul deșeurilor solide și eficiență energetică sau activități	0	5000	13956	<i>cetățeni</i>	13956 de cetățeni au fost implicați în proiecte și procese la scară mică pentru a îmbunătăți serviciile publice locale în domeniul AAC, MDS, EE, precum și în activități de promovare a protecției mediului și a climei, dintre care:

	Indicator de succes	Valoare de referință	Valoare țintă	Valoare curentă ²	Descrierea valorii țintă	Comentarii privind valoarea curentă/ starea indicatorului
	pentru promovarea protecției mediului și a climei.					<ul style="list-style-type: none"> – 1205 cetățeni au participat la activități de monitorizare legate de realizarea lucrărilor de construcții; – 2167 de cetățeni au participat la planificarea serviciilor publice locale; – 6825 de cetățeni au fost informați cu privire la planificarea participativă.
Obiectiv Specific E2	18 Comitete Locale de Cetățeni sunt organizate și monitorizează procurările, construcțiile și implementarea celor 18 proiecte de infrastructură pentru îmbunătățirea serviciilor publice locale.	0	18	18	<i>CLC-urile monitorizează achiziția, construcția și implementarea a 18 proiecte</i>	18 CLC au monitorizat toate procesele, cum ar fi proiectarea măsurilor de infrastructură, implementarea proiectelor de investiții, implementarea contractelor cu companiile de construcții, predarea finală a investițiilor și evenimentele de inaugurare, în fiecare dintre localitățile vizate. De asemenea, CLC din cele 10 localități AAC au fost implicate în activități de încurajare a conectărilor individuale la infrastructura de apă și canalizare.

Anexa 2. Lista proiectelor AAC si EE finanțate de UE

Proiectele de eficiență energetică în clădirile publice

Proiecte EE	Beneficiari (elevi și profesori)	Investiția financiară a UE (EUR)	Contribuția locală (EUR)	Buget total (EUR)
Regiunea Nord				
1. Creșterea eficienței energetice a Gimnaziului „Iurie Boghiu” din satul Flămânzeni, raionul Sîngerei	280	1 039 111	22 080	1 061 191
2. Creșterea Eficienței Energetice a Liceului Teoretic “Dimitrie Cantemir” din municipiul Bălți	985	1 231 006	6 804	1 237 810
Regiunea Centru				
3. Sporirea Eficienței Energetice a clădirii Liceului Teoretic „Mihai Eminescu” din municipiul Ungheni	1385	2 992 000	103 916	3 095 916
4. Sporirea Eficienței Energetice a clădirii Liceului Teoretic „Alexei Mateevici” din or. Șoldănești	641	3 283 333	66 667	3 350 000*
5. Sporirea Eficienței Energetice a clădirii Liceului Teoretic „Holercani” din satul Holercani	330	833 342	29 744	863 086
6. Sporirea Eficienței Energetice a clădirii Liceului Teoretic „Ion Vatamanu” din municipiul Strășeni	639	1 322 642	105 641	1 428 283
Regiunea Sud				
7. Creșterea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Constantin Spătaru” din or. Leova	687	2 882 225	89 503	2 971 728
8. Creșterea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Matei Basarab” din or. Basarabeasca	292	1 210 157	11 015	1 221 172
Total	5 239	14 793 816	435 370	15 229 186

*Valoare estimativă, construcțiile sunt în proces de finalizare

Proiectele de aprovizionare cu apă și canalizare

	Proiecte AAC	Număr de oameni (beneficiari direcți)	Investiția financiară a UE (EUR)	Contribuția locală (EUR)	Buget total (EUR)
Regiunea Nord					
Mun. Edineț	1. Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă în municipiul Edineț	13388	2 703 891	410 257	3 114 148
Or. Fălești	2. Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă în orașul Fălești	15955	1 561 752	169 641	1 731 393
Or. Drochia	3. Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă în orașul Drochia	15379	4 167 222	332 222	4 499 444
Regiunea Centru					
Mun. Ungheni	4. Reabilitarea și extinderea sistemelor de aprovizionare cu apă și canalizare în municipiul Ungheni	32393 (+ 1521 pentru canalizare)	2 411 651	302 785	2 714 436
Or. Călărași	5. Reabilitarea și extinderea sistemelor de aprovizionare cu apă și canalizare în orașul Călărași	14000 (+ 5631 pentru canalizare)	1 425 640	353 010	1 778 650
Regiunea Sud					
Or. Leova	6. Extinderea rețelei de canalizare în orașul Leova inclusiv construirea unei stații de pompare a apelor uzate în orașul Leova	1790	2 294 329	107 150	2 401 479
Localități din Leova	7. Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă în or. Iargara din raionul Leova	4231	4 142 045	338 409	4 480 454
	8. Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă în s. Filipeni din raionul Leova	3300			
	9. Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă în s. Romanovca din raionul Leova	286			
	10. Îmbunătățirea serviciilor de aprovizionare cu apă în s. Cupcui din raionul Leova și conexiunea cu s. Sărata Nouă	1432			
Total		109 306	18 706 530	2 013 474	20 720 004

Anexa 3. Lista Instruirilor elaborate, pilotate și instituționalizate

Academia de Administrare Publică:

1. Managementul proprietății publice
2. Managementul dezvoltării proiectelor
3. Achiziții publice și conflictul de interese
4. Managementul proprietății publice pentru contabili
5. Managementul proprietății publice pentru inginerii cadastrali
6. Planificare strategică integrată
7. Dezvoltare regională
8. Marketing local și regional pentru o dezvoltare regională durabilă și competitivă
9. Managementul activității Consiliului Regional pentru Dezvoltare

Centrul UTM pentru educație continuă în domeniul eficienței energetice în clădirile publice:

1. Managementul eficient în clădirile publice
2. Managementul proiectelor de eficiență energetică a clădirilor publice
3. Auditul energetic al clădirilor publice
4. Managementul serviciilor publice locale
5. Soluții și tehnologii noi pentru proiecte de EE în clădirile publice

Institutul de Formare Continuă în domeniul serviciilor AAC al UTM:

1. Actualizări în domeniul contabilității și fiscalității în sectorul AAC
2. Gestionarea și exploatarea rețelelor AAC
3. Gestionarea energiei și automatizarea proceselor în exploatarea AAC
4. Gestionarea stațiilor de epurare a apelor uzate
5. Managementul laboratoarelor
6. Procedura de achiziție de lucrări, bunuri, servicii în sectorul AAC
7. Acte legislative și normative în sectorul AAC
8. Securitatea și protecția muncii în sectorul AAC

Camera de Comerț și Industrie din Republica Moldova:

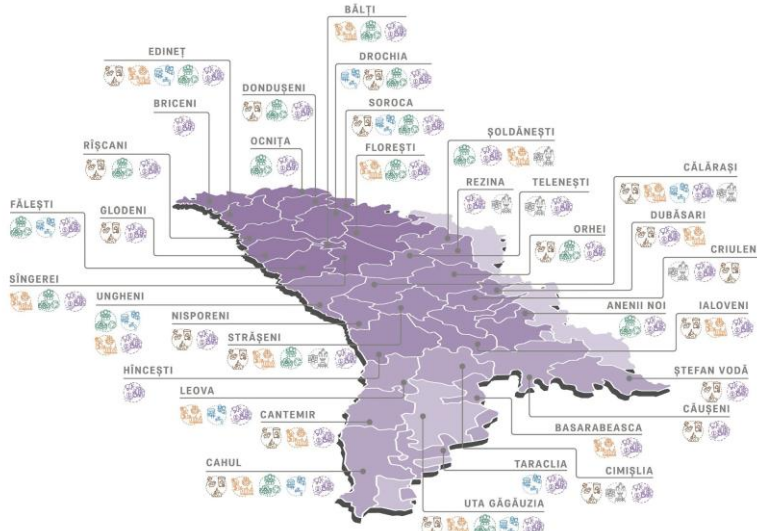
9. Curs EUREM (European Energy Manager)

Anexa 4. Harta proiectelor implementate de organizațiile societății civile

Abilitarea cetățenilor în Republica Moldova

www.eu4civilsociety.md

REGIUNEA DE DEZVOLTARE NORD	SOROCA	SÎNGEREI	STRĂȘENI	ȘTEFAN VODĂ
BRICENI	Soroca, Dărcuți, Mălcuși, Bălcăuți, Găgăreanca, Vlăscă, Baxani	Sîngerei, Chișinău, Pădureni, Căpâlneni, Sîngerei	Zăbrești, Lova, Căpâlneni, Sîngerei, Vorniceni	Talmeza, Volterri, Căpâlneni, Ștefaniești, Mălinașca de Jos, Ștefan Vodă
OCNITA	Soroca, Vîrnăuți, Ștefan Vodă, Ștefan Vodă, Ștefan Vodă, Ștefan Vodă			
EDINEȘ	Edineș, Alina, Ștefan Vodă, Ștefan Vodă, Ștefan Vodă, Ștefan Vodă			
ȘOLDĂNEȘTI	Șoldănești, Șoldănești, Șoldănești, Șoldănești, Șoldănești, Șoldănești			
GLODENI	Glodeni, Glodeni, Glodeni, Glodeni, Glodeni, Glodeni			
REZINA	Rezina, Rezina, Rezina, Rezina, Rezina, Rezina			
BĂLȚI	Bălți, Bălți, Bălți, Bălți, Bălți, Bălți			
UNGHENI	Unghești, Unghești, Unghești, Unghești, Unghești, Unghești			
FLOREȘTI	Florești, Florești, Florești, Florești, Florești, Florești			
TELENEȘTI	Telenești, Telenești, Telenești, Telenești, Telenești, Telenești			
CĂLĂRAȘI	Călărași, Călărași, Călărași, Călărași, Călărași, Călărași			
ORHEI	Orhei, Orhei, Orhei, Orhei, Orhei, Orhei			
DUBĂSARI	Dubăsari, Dubăsari, Dubăsari, Dubăsari, Dubăsari, Dubăsari			
CRIULENI	Criuleni, Criuleni, Criuleni, Criuleni, Criuleni, Criuleni			
UNGHENI	Unghești, Unghești, Unghești, Unghești, Unghești, Unghești			
IALOVENI	Ialoveni, Ialoveni, Ialoveni, Ialoveni, Ialoveni, Ialoveni			
ANENII NOI	Anenii Noi, Anenii Noi, Anenii Noi, Anenii Noi, Anenii Noi, Anenii Noi			
TARACLAIA	Taraclia, Taraclia, Taraclia, Taraclia, Taraclia, Taraclia			
REGIUNEA DE DEZVOLTARE SUD				
REGIUNEA DE DEZVOLTARE UTA GĂGĂUZIA				
FĂLEȘTI	Fălești, Fălești, Fălești, Fălești, Fălești, Fălești			
LEOVA	Leova, Leova, Leova, Leova, Leova, Leova			
UTA GĂGĂUZIA	Chișinău, Chișinău, Chișinău, Chișinău, Chișinău, Chișinău			
RIȘCANI	Rișcani, Rișcani, Rișcani, Rișcani, Rișcani, Rișcani			
DROCCHIA	Drochia, Drochia, Drochia, Drochia, Drochia, Drochia			
SÎNGEREI	Sîngerei, Sîngerei, Sîngerei, Sîngerei, Sîngerei, Sîngerei			
NISPORENI	Nisporeni, Nisporeni, Nisporeni, Nisporeni, Nisporeni, Nisporeni			
HÎNCEȘTI	Hîncești, Hîncești, Hîncești, Hîncești, Hîncești, Hîncești			
CAȘENI	Cașeni, Cașeni, Cașeni, Cașeni, Cașeni, Cașeni			
CAȘENI	Cașeni, Cașeni, Cașeni, Cașeni, Cașeni, Cașeni			

Proiectul „Abilitarea cetățenilor în Republica Moldova” este finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Agenția de Cooperare Internațională și Germaniei (GIZ)

Anexa 5. Articole media și link-uri la evenimentele proiectului, 2023

Inaugurarea EE Leova – 20 mai 2023

<https://tvr moldova.md/article/fb767d078472e834/cu-suportul-ue-606-elevi-si-profesori-de-la-liceul-teoretic-constantin-spataru-din-leova-beneficiaza-de-conditii-de-studiu-imbunatatite.html>

<https://www.ziarulnational.md/foto-conditii-europene-pentru-elevii-si-profesori-de-la-liceul-teoretic-constantin-spataru-din-leova-ue-a-investit-peste-60-de-milioane-de-lei-pentru-eficientizarea-energetica-a-institutiei-de-invatamant/>

Inaugurarea EE Bălți – 21 septembrie 2023

<https://esp.md/ro/sobytiya/2023/09/23/liceul-dmitrie-cantemir-fost-modernizat-cu-sprijinul-ue>

<https://radiochisinau.md/un-liceu-din-balti-a-inceput-anul-scolar-in-conditii-imbunatatite-datorita-uniunii-europene---186366.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=eBgGCd-MpKc&t=2s>

Inaugurarea EE Basarabeasca – 24 noiembrie 2023

<https://voceabasarabiei.md/foto-circa-300-de-elevi-si-profesori-din-basarabeasca-beneficiaza-de-conditii-de-studiu-imbunatatite-gratie-suportului-ue/>

<https://www.youtube.com/watch?v=lx2q18mOzQo>